

Kişi Hakları

Özgür Sevgi GÖRAL

Özgür Sevgi Göral

Kişi Hakları

Proje

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Proje İzleme ve Değerlendirme Grubu

Fatma Özdoğan, Fethullah Haksöyler, İbrahim Biçici, Mustafa Turğut, Rahime Beder Şen, Semra Demirkan

Copyright

©2011, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının izni olmaksızın tamamı veya herhangi bir bölümü herhangi bir biçimde veya yöntemde, elektronik, mekanik, fotokopi, kayıt olarak çoğaltılamaz, yayınlanamaz.

Proje Yürütücüsü

EDAM (Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi)

Proje Yönetmeni

Alpaslan Durmuş

Proje Koordinatörü

Murat Şentürk

Editör

Hatice Işılak Durmuş

Editör Yardımcısı

Aynur Erdoğan

Danışman

Mehmet Bülent Deniz

Araştırma Asistanı

Merve Akkuş, Muaz Yanılmaz

Görsel Yönetmen

Nevzat Onaran

Grafik Uygulama

Ahmet Karataş, Nevzat Onaran

Kapak Fotoğrafı

© motorika - Fotolia.com

Fotoğraf

Fotolia, Halit Ömer Camcı

Çizgi

Fotolia, Hasan Aycin, Yahya Alakay

Redaksiyon ve Düzelti

Esin İnan, Ülkü Dilşad Sunar

Yapım ve Baskı Öncesi Hazırlık

EDAM Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi, Ferah Mah. Ferah Cad. Bulduk Sok. No: 1, 34692, Üsküdar, İstanbul
Tel/Faks: (+90 216) 481 30 23
edam@edam.com.tr
www.edam.com.tr

ISBN:

978-605-4628-30-8

İkinci baskı, İstanbul, 2012

AEP Uygulama ve Yayınlaştırma Projesi - 2012 kapsamında 30 çeşit ve toplamda 41.500 adet kitap basılmıştır.

Baskı

Nakış Ofset, Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, 2 ND 3 Topkapı / İstanbul
Tel: (+90 212) 613 8737

İletişim

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
Adres: Eskişehir Yolu Söğütözü Mah. 2177.
Sokak No: 10/A Çankaya / ANKARA
Tel : +90 (312) 705 55 00
Fax: (312) 705 55 99
www.aile.gov.tr

Dikkat!

Bu bölümde konu ile ilgili özellikle dikkat edilmesi gereken hususlar vurgulanmaktadır.

Atalarımız Ne Demiş?

Bu bölümde metni destekleyen ve konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayan atasözleri ve özlü sözler yer almaktadır.

Git, Araştır! Git, Başvur!

Bu bölümde ana metinde anlatılan konunun farklı bir yönünün ele alındığı ya da daha ayrıntılı bilgilerin edinilebileceği farklı kaynaklara işaret edilmekte; ayrıca konu ile ilgili başvurulabilecek bazı kurum ve kuruluşlar tanıtılmaktadır.

Biliyor muydunuz?

Bu bölümde ana metin ile bağlantılı ilgi çekici bilgiler ve ayrıntılar sunulmaktadır.

Sözlük

Bu bölümde metin içinde geçen ve anlaşılmasında zorluk çekilebilecek bazı kelime ve ifadelerin anlamları verilmektedir.

Bu kitap, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun 30/12/2011 tarih ve 269 sayılı kararı ile tavsiye edilen Aile Eğitim Programı (AEP) müfredatına uygun olarak hazırlanmıştır.

içindekiler

4 Sunuş

6 Yaşama ve Sağlık Hakkı

18 Özel Hayatıma Kimse Karışamaz!

24 Konut Dokunulmazlığı

34 Aile Hayatının Korunması

46 Eğitim Hakkı

54 Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkı

64 Düşünce ve Kanaat Hürriyeti

72 Basın Özgürlüğü

80 Din ve Vicdan Özgürlüğü

SUNUŞ

Sahip olduğumuz medeniyet mirası içinde aile kurumu öncü ve belirleyici bir değere sahiptir. Bu yapının daha yakından ele alınması, çözüm çabalarına yeni bir ufuk kazandıracaktır. Aile içinde tesis etmeye çalıştığımız karşılıklı hak ve sorumluluklar açısından, zengin bir kültürel mirasa sahibiz. Evrensel bir kurum olan aile, yapısal özellikleri, geçirdiği değişim evreleri, karşılaştığı sorunlar bakımından temel bir çözüm ünitesidir.

Toplumda en küçük ölçekli yaşam ünitesi olarak kabul ettiğimiz ailenin, fonksiyonlarını icra edememesi ülkeler için ağır sorun tablosunun habercisidir. Sağlıklı aile yapısı yalnız kendi üyeleri için değil, çevresi ve toplumu için de bir denge ve güven unsurudur. Bugün yaşadığımız ağır sorun tablosunun altında sorun çözme kabiliyetini kaybetmekte olan aile gerçeği vardır. Güçlü ve sağlıklı aile demek, varlığı ile gurur duyduğumuz çocuk nüfusun ve genç nesillerin huzur ve güven ortamında yetişmesi demektir. Fonksiyonlarını sürdüren aile, çocuğuna, gencine, kadınına, engellisine, yaşlısına sağlıklı bir ortamı sağlayan ailedir.

“Eğitim ailede başlar.” ilkesinden hareketle hazırlanan Aile Eğitim Programı, bilgi çağının gereklerine uygun olarak ailelerin yaşam kalitesini arttırmaya dönük önemli bir adımdır. Koruyucu ve önleyici bir sosyal politika hedefi olarak önem kazanan Aile Eğitim Programı, bilimsel bilgi desteği ile aile mutluluğunu arttırmaya dönük bir hizmet hamlesi olarak görülmelidir.

Yakın bir döneme kadar gelenekle taşınan bilgi ve deneyimler genç kuşakların aileye ilişkin bir bakış kazanması için yeterli görülmekteydi. Günümüzde artan bilgi ve iletişim imkânları eğitim ve öğretimde daha fazla seçenek sunmaktadır. Aile Eğitim Programı, yetişkinlerin gündelik hayata ilişkin hemen her türlü so-

ricularına cevap vermektedir. Program, sahip olduğu dinamik yapısı ile kendini yenileyerek ihtiyaçlara cevap verecektir.

Aile Eğitim Programı, program geliştirme ilkelerine bağlı kalınarak özgün bir süreçte geliştirilmiştir. Ülkemizde kendine özgü toplumsal ve kültürel şartları dikkate alınarak hazırlanan Aile Eğitim Programı, bu alandaki kurumsal birikimi esas almaktadır. Programın hazırlanmasında alanında uzman ve yetkin akademisyenlerin tecrübelerinden ve birikimlerinden yararlanılmıştır.

Hazırlık çalışmaları sürecinde aile eğitimiyle doğrudan veya dolaylı bir biçimde ilişkide olan kamu kurum ve kuruluşlarının, özel sektör temsilcilerinin ve sivil toplum kuruluşlarının tecrübelerinin yanında ailelerin ihtiyaç, beklenti ve talepleri de aynı şekilde belirleyici olmuştur.

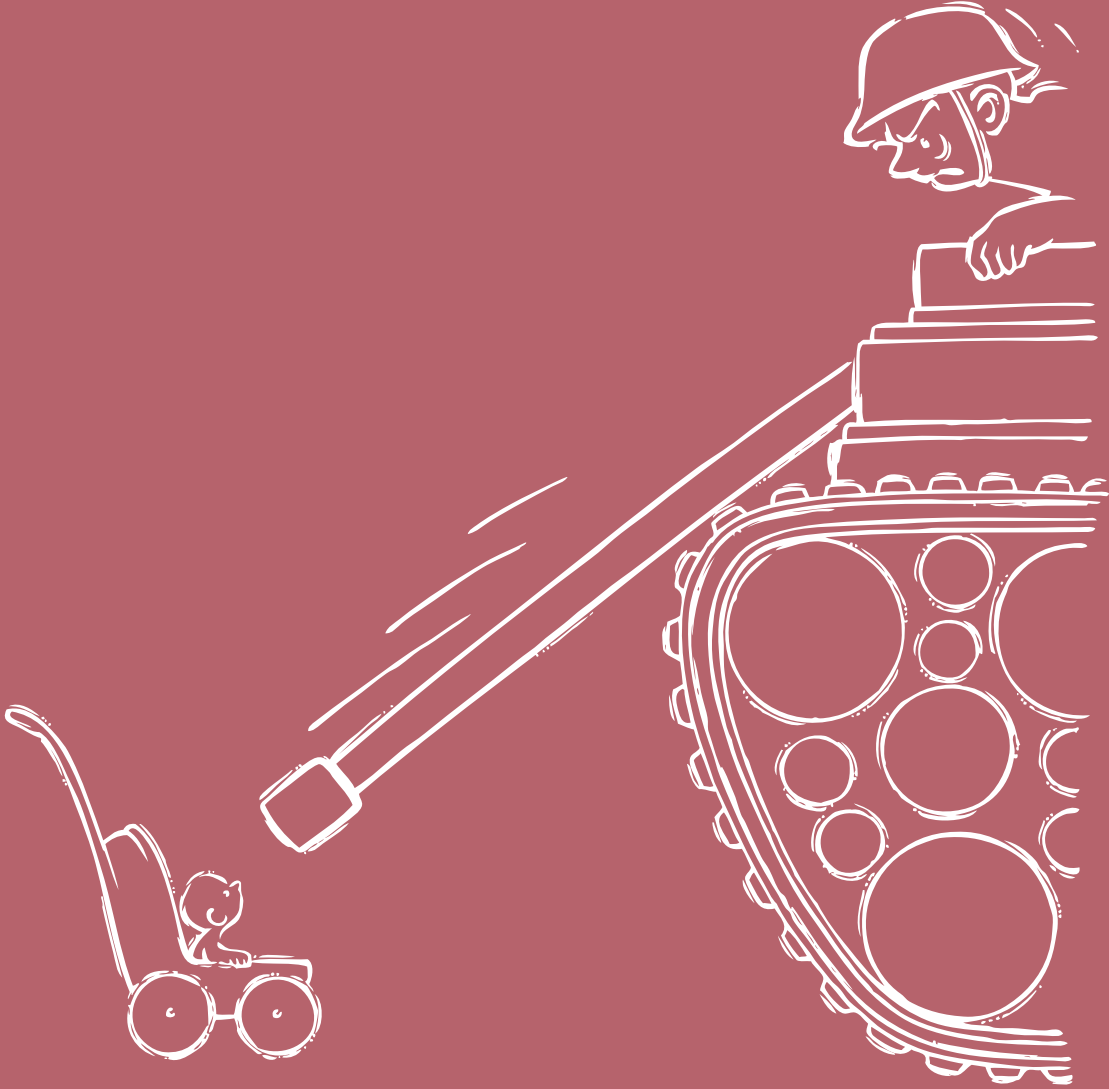
Aile Eğitim Programı'nın geniş toplum kesimlerine ulaşması ve yaşam kalitemizi arttırması, hazırlık sürecinde olduğu gibi uygulama sürecinde de alanında yetişmiş; ailenin önemine, değerine inanan eğitimcilerin ve uzmanların gayretiyle mümkündür.

Programın hazırlık ve uygulama sürecinde rol alan akademisyen, uzman ve eğitimcilerimize yürekten teşekkür ediyorum.

Fatma ŞAHİN

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı

HUKUK

ünite 1

Yaşama ve Sağlık Hakkı

Herkesin yalnızca insan oluşundan dolayı eşit, özgür ve onurlu bir hayata sahip olma hakkı vardır. Bunun için insan olarak doğmuş olmak yeterlidir, başka gerekçe aranmaz. Bu bölümde;

- en temel hak olan yaşama ve sağlık hakkının anlamı,
- insanların bu haklardan nasıl ve hangi yollarla mahrum bırakıldığı,
- bu hakların nasıl korunabileceği

konuları ele alınmaktadır.

Yaşama ve Sağlık Hakkı

Her insan, vazgeçilemez, devredilemez, bölünemez ve evrensel birtakım temel haklara sahip olarak doğar. Bu haklara sahip olmak insan olmanın ve insan onuruna yakışır bir yaşam sürmenin ilk koşuludur. Her bir insan kendi başına bir dünyadır. Bir insanın incinmesi, kötü muamele ve zulüm görmesi, insanlık onurunu kıracak şeyler yaşaması aslında bütün insanlığı incitir, incitmelidir. Çünkü insanın diğer canlılardan ayrılan en önemli tarafı, sahip olduğu onur ve vakar duygusudur. Bu duygunun zedelenmesi esasen insanlık fikrinin zedelenmesi anlamına gelir.

İnsanın diğer bütün haklarını kullanabilmesi için öncelikle yaşıyor olması gerekir. Buna göre herkesin yaşamını sürdürmeye, kendi varlığını korumaya ve geliştirmeye hakkı vardır. Devletler de bu temel hakkı kabul eder. Hatta vatandaşlarının yaşama ve sağlık hakkını korumak ve geliştirmek için çaba göstermek devletin temel görevlerindendir.

İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'ne göre bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler. Birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar. Yaşamak, özgürlük ve kişisel güvenlik herkesin hakkıdır.

Nitekim Anayasa'nın 17. maddesine göre "Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı hâller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz. Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz."

Yaşama ve Sağlık Hakkı Neleri Kapsar?

- *Kimse, kimsenin bedenine zarar veremez.*

Ailesinden birisi, bir devlet memuru ya da hiç tanımadığı birisi... Hiç fark etmez. Kimsenin bir başkasını dövmeye, hırpalamaya, ona zarar vermeye, kötü muamelede bulunmaya, işkence yapmaya hakkı yoktur. Bunu yapan suç işlemiş olur. İşkence ya da kötü muameleye maruz kalan bir kişinin, bunu yapan kim olursa olsun şikâyetçi olma ve dava açma hakkı vardır. Zarar gören kişinin kendisi şikâyet edebileceği gibi bir başkası, örneğin bunu gören bir komşusu, bir arkadaşı da ihbarda bulunabilir. Başvuru, mahkemelere, cumhuriyet savcılıklarına, polise ya da jandarmaya yapılabilir. Kişi şikâyetçi olsun ya da olmasın bu duruma son vermek devletin görevidir. Çünkü devlet bireyler arası şiddet olaylarında engelleyici ve koruyucu rol üstlenmek zorundadır.

- *Devlet, bedensel sorunları/engelleri olan vatandaşlarına destek olmak zorundadır. Mesela Millî Eğitim Bakanlığı engellilerin eğitiminden, Sağlık Bakanlığı ise tedavisinden sorumludur. Aynı şekilde Sağlık Bakanlığının salgın hastalıkların*

Uluslararası Af Örgütü'nün verilerine göre, dünyada, her gün üç kadın şiddet, işkence ve kötü muameleye uğruyor. Gördüğünüz şiddet olaylarını savcılığa ihbar edebileceğinizi unutmayın. Kim bilir, belki de bir kadının hayatını kurtarabilirsiniz!

engellenmesi ya da madde (uyuşturucu) bağımlılarının tedavisi konusunda önemli görevleri ve yetkileri vardır.

- *Devlet görevlilerinin ölümcül güç kullanması sınırlandırılmıştır.* Kimi zaman şiddet içeren toplumsal

Engellilerin, Sosyal Güvenlik Kurumlarınca karşılanmayan tedavi giderleri ile yardımcı araç ve gereçlerinin karşılanmayan kısmını devlet kurumları (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları) öder.

Bu konuda ayrıca bk. AEP Özel Gereksinim Grupları kitabı.

olaylar, ayaklanmalar ya da silahlı çatışmalar yaşanabilir. Böylesi durumlar hiç istenmemesine rağmen her toplumun başına gelebilecek tecrübelerdir. Ancak bu türden bir olay yaşandığında esas olan yurttaşların yaşam hakkının korunmasıdır. O yüzden devlet güçleri *mutlak surette* gerekli olmadıkça ölümcül güç kullanmazlar. Güvenlik güçlerinin ilk hedefi makul biçimde güç kullanarak zanlıları sağ ele geçirmek ve mahkeme önüne çıkmalarını sağlamak olmalıdır.

- *Adil yargılama ve sorgulama yapılması da devletin bu hak kapsamındaki sorumluluklarındandır.* Bir kişi bir suç işlediği iddiasıyla devlet makamları tarafından alıkonulduğu andan itibaren onun sorumluluğu devlete aittir. O kişinin işkence ve kötü muameleyle maruz kalmadan ifade vermesi, sağlıklı ve vücut bütünlüğü zedelenmeden yargı

önüne çıkarılması, gözaltında ya da devlet otoritesinin herhangi başka bir kurumunda tutuluyorken (emniyet müdürlüğü, akıl hastanesi, cezaevi vb.) vücut bütünlüğüne zarar gelmemesi hep devletin sorumluluğu kapsamındadır.

- *Temel insani ihtiyaçların ve insan onuruna yakışır bir yaşamdan doğan hakların karşılanması görevi devlete aittir.* Yaşam hakkı sadece beden tamlığını, bütünlüğünü değil aynı zamanda yurttaşların insan onuruna yakışır bir biçimde yaşamalarını da içerir. Yaşamak sadece nefes alıp vermeyi değil aynı zamanda başını sokacak

bir mekânda hayatına devam etmeyi yani barınma hakkını da kapsar. Bununla da kalmaz, temel besin maddelerine ulaşmayı yani karnını doyurmak, yiyecek ve içeceklerle ulaşmak gibi temel insani ihtiyaçların karşılanmasını da içerir. Bu çerçevede insanın en temel ihtiyaçlarının giderilmesi sorumluluğu da devlete aittir. O nedenle, son yıllarda örneğin su kaynaklarının özelleştirilmesi uygulamaları, kamu yararı ve temel bir hak olan suya erişim hakkının tüm yurttaşlara açık olması gerekliliği noktasından eleştirilmektedir.

- *Hayatı tehdit eden çevre riskleri ile ilgili devletin görevleri vardır.* Son yıllarda özellikle teknolojik ilerlemenin muazzam artışının yanında bunun bir de faturası olduğu iyice açığa çıktı: *çevre tahribatı*. Çevrenin tahrip olmasıyla o bölgedeki yaşam alanı tahrip olur, dolayısıyla yaşam hakkı zedelenir. Nitekim tüm yurttaşların “yaşadıkları çevrenin korunması ile ilgili meseleler hakkında yeterli bilgi sahibi olma”ya hakkı olduğu kabul edilmektedir. Ayrıca devlet kamu yararı unsurunu gözeterek yapılan teknolojik yatırımların ve gerçekleştirilen tesislerin o bölgede yaşayanların sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını ortadan kaldırıp kaldırmadığını dikkatle incelemelidir.

İşkence ve kötü muamele sadece Türkiye’de değil dünyanın her yerinde yasaktır ve suç oluşur.

“Bedensel Zararlar” hakkında daha fazla bilgi için ayrıca bk. AEP Aile Hukuku kitabı, Aile İçi Şiddet bölümü.

Trafik Kazalarında Kazazedenin Hakları

Trafik, modern dünyada insanın yaşam hakkına yönelik en önemli tehditlerden birini oluşturmaktadır. Tıpkı dünyada olduğu gibi ülkemizde de yarattığı ölümler, yaralanmalar ve kalıcı sakatlıklarla insanla-
rın beden sağlığına ve bütünlüğüne en çok zarar veren etkenlerden birisi trafik kazalarıdır. Devletler bu sorunun farkındadır. Sorunu çözmek amacıyla hem trafik kurallarına uyulmasını sağlayıcı tedbirler almakta hem de trafik kazası sonucunda oluşan zararı telafi edici koruma sistemleri ortaya koymaktadırlar.

Türkiye’de her yıl ortalama 5.000 yurttaşımız trafik kazasında hayatını kaybetmekte ve 100.000 yurttaşımız da yaralanmaktadır. İçin acı tarafı, Türkiye İstatistik Kurumunun verilerine göre trafik kazalarının %62’si trafik kurallarına uyulmadığı için gerçekleşmektedir. Bu *hayati* konuyla ilgili farkındalığı arttırmak ve bilinç düzeyini yükseltmek için birtakım kampanyalar düzenlenmektedir. Bunlar arasında en bilineni “İçinizdeki Trafik Canavarını Durdurun!” sloganıyla düzenlenen olmuştur.

Yaşam hakkı çerçevesinde öncelikli olan trafik kazalarının önlenmeye çalışılmasıdır. Çünkü insanın, sahip olduğu vücut bütünlüğü içinde yaşamını sürdürmesi en temel hakkıdır. Ancak kaza gerçekleştikten sonrası için de yapılması gerekenler bulunmaktadır. Hukuk sistemimiz bu konuda bazı tedbirler almıştır. Bunun için bir trafik sigorta sistemi mevcuttur ve kaza gerçekleşir gerçekleşmez hasar tespitinin yapılması gerekir. Bir trafik kazasında ölüm ya da yaralanma durumu varsa tespit için mutlaka polis çağırılmalıdır. Yapılan tespit çerçevesinde trafik kaza sigorta fonundan bireyin tedavi giderlerinin tamamı karşılanmaktadır.

Tıbbi Hata

Hasta olduğumuzda kendimizi doktorlara emanet ederiz. Onların bize en iyi şekilde bakacaklarına üveniriz. Oysa bazen doktorların hatasıyla, bazen de onların hiçbir hatası olmamasına rağmen hastanedeki kimi koşullardan ötürü hastanın sağlığına zarar veren durumlar oluşabilir. Bu zarar bazen ölüme kadar giden sonuçlar doğurur. Bu durumda, doktorun ve sağlık kurumunun hastaya karşı sorumluluğu vardır. Bu hatadan doğan zararları (teşhis ve tedavi masrafları, yardımcı ve nakil giderleri, iş ücü kaybından doğan zararlar, ölüm hâlinde cenaze ve defin masrafları vb.) karşılamakla yükümlüdürler. Başvuru

Birçok ülkede tıbbi hatalar, ölüm nedenleri arasında ilk on sırada yer almaktadır.

yapılacak yerler idari ceza için Sağlık Bakanlığı, ilgili personelin meslek odası; adli ceza için ise adli yargıdır. Böyle bir durumla karşılaşan kişiler aşağıdaki birimlere başvurabilirler:

- Hasta ve hasta yakınlarının hakları konusunda faaliyet gösteren vakıf, dernek vb. sivil toplum kurumları
- Tabip odaları
- İl sağlık müdürlükleri
- Sağlık Bakanlığı
- Mahkemeler
- Cumhuriyet savcılıkları

Hasta ve hasta yakınlarının hakları konusunda faaliyet gösteren bazı sivil toplum kurumları:

Hasta Hakları Aktivistleri Derneği

www.hastahaklari.net

sikayet@hastahaklari.net

0212 532 2323

0507 836 8525

Hasta ve Hasta Yakını Hakları Derneği (HAYAD)

www.hayad.org.tr

hayad@hayad.org.tr

0534 225 88 55

Hasta Hakları

Herkes hasta olabilir. Hastalık bir kabahat, bir kusur yahut utanılacak bir durum değildir. Hasta bir kişi yalnızca belli bir süreliğine sağlığını kaybetmiştir. Sağlığını tekrar kazanabilmeyi istemek de herkesin en tabii hakkıdır. Bunun yanı sıra hastayken de tıpkı kişinin sağlıklı olduğu zamanlardaki gibi insan olmaksızın kaynaklanan birtakım hakları vardır. Genel olarak hastayı ilgilendiren haklar şunlardır:

- **Sağlık hizmetlerinden adalet ve hakkaniyete uygun olarak faydalanma hakkı:** Her hasta ihtiyaç duyduğu sağlık hizmetlerinden faydalanma hakkına sahiptir. Bu hizmetleri sunacak görevlilerin de hastaya karşı muamelelerinde ve tedavi sürecinde adaletli davranma yükümlülükleri vardır.
- **Bilgi isteme hakkı:** Her hasta, hangi hastaneden hangi şartlara göre faydalanabileceği, kendisine sunulacak sağlık hizmetlerinin ve imkânlarının neler olabileceği gibi konularda bilgi isteme hakkına sahiptir. Bu bilgileri, başvuracağı hastanenin ilgili birimlerinden talep edebilir. Ayrıca tedavisi hakkında da bilgi isteme hakkı vardır. “Hastalığım tam olarak ne? Ciddiyeti ne durumda?” gibi soruların cevabı gizli olamaz.

- *Sağlık kuruluşunu seçme ve değiştirme hakkı:* Her hasta tedavi olacağı hastaneyi seçme ve seçtiği hastanenin hizmetlerinden faydalanma hakkına sahiptir. Ayrıca sevk sistemine uygun olmak şartıyla seçtiği hastaneyi de değiştirebilir. Gerek hastanın talebi üzerine, gerekse hastanenin gördüğü gereklilik üzerine bir nakil gerçekleştirilecekse böyle bir durumda hasta ve yakınları nakil işlemlerinin taşıdığı riskler veya gereklilik hakkında bilgilendirilmelidir. Değiştirme esnasında hizmetin kesintisiz ve aksamadan verilmesi esastır.
- *Personeli tanıma, seçme ve değiştirme hakkı:* Her hastanın kendisine sağlık hizmeti verecek doktorların ve diğer personelin kimlikleri, görev ve unvanları hakkında bilgi isteme hakkı vardır. Ayrıca her hasta kendisine tedavi uygulayan doktoru değiştirme ve sağlık hizmeti verecek olan personeli seçme hakkına da sahiptir.
- *Öncelik sırasının belirlenmesini isteme hakkı:* Yeterli sağlık hizmetlerinin sunulamadığı durumlarda her hastanın tıbbi kriterlere uygun ve adilce bir öncelik tanınmasını isteme hakkı vardır. Örneğin acil müdahale edilmesi gereken bir hastanın bekleyebilecek bir hastadan önce tedavi edilmeyi isteme hakkı gibi...
- *Tıbbi gereklere uygun teşhis, tedavi ve bakım hakkı:* Her hastanın hastalığı hakkında aldatıcı olmayan bir teşhisin konulmasını, tedavisinin ve bakımının yapılmasını isteme hakkı vardır.
- *Tedaviyi durdurma ya da tedaviye karşı çıkma hakkı:* Bazı istisnai durumlar olmakla birlikte teşhis, tedavi veya koruma maksadı olmaksızın yapılacak her türlü muameleyi hastanın kabul etmeme hakkı vardır. Hastanın rızası olmadan hiçbir şey yapılamaz. Eğer hasta fiziksel ya da psikolojik durumu nedeniyle irade beyan edemeyecekse bu hak hastanın yakınlarına devredilir.
- *Tıbbi özen gösterilmesi hakkı:* Her hastanın sağlık personelinin gereken tıbbi özeni göstermesini isteme hakkı vardır. Hastanın hayatını kurtarmak yahut sağlığını korumak mümkün olmasa bile sağlık personeli hastanın ıstırabını azaltmaya veya dindirmeye çalışmak zorundadır.

- *Refakatçi bulundurma hakkı:* Tedavi süresince hastaya yardımcı olabilmesi için her hastanın refakatçi bulundurma hakkı vardır. Bu hakkın nasıl kullanılacağı ise tedaviyi uygulayan hastanenin kurallarına göre belirlenir.
- *İnsani değerlere saygı gösterilmesi ve ziyaret hakkı:* Sağlık hizmetleri veren personel hastalara karşı güler yüzlü, nazik ve şefkatli olmak zorundadır. Ayrıca her hastanın ziyaret edilme hakkı da vardır. Bu hakkın nasıl kullanılacağı ise tedaviyi uygulayan hastanenin kurallarına göre belirlenir.
- *Dinî vecibeleri yerine getirme hakkı:* Her hasta tedavisinin elverdiği ölçüde dinî görevlerini yerine getirebilme hakkına sahiptir.
- *Mahremiyetine saygı gösterilmesi ve bunu istemek hakkı:* Her türlü tıbbi müdahale hastanın mahremiyetine saygı esas alınarak yapılmalıdır. Ayrıca hastanın tedavisi ile ilgili bilgilerin gizli tutulmasını isteme hakkı da vardır.
- *Rızası olmaksızın tedaviye tabi tutulmama hakkı:* Bazı istisnaları olmakla birlikte her hasta tedavi olmayı isteme yahut istememe hakkına sahiptir. Bu rıza mutlaka alınmalıdır. Doktor bu rızayı alırken tedavi süreci ve neticesi ile ilgili önemli bilgileri açıklayıcı ve aydınlatıcı bir şekilde hasta ve yakınlarıyla paylaşmalıdır. Rızası alınabilecek durumda olmayan hastalar adına bu kararı kanuni veli yahut vasi verebilir. Hastanın velisi yahut vasisinin olmadığı veya hastanın ifade gücünün olmadığı durumlarda bu şart aranmaz. Hasta tedavi başladıktan sonra ancak tıbbi yönden sakınca bulunmaması durumunda rızasını geri alabilir. Ayrıca hiçbir hasta rızası dışında tecrübe, araştırma yahut eğitim amaçlı bir uygulamaya tabi tutulamaz.

Hasta Rehin Tutulabilir mi?

Hastaneye olan borcunu ödeyemediği için tedavisi bitmiş hastayı orada rehin tutma, senet imzalatma ya da hasta-

neden çıkmasını geciktirme gibi uygulamalar kesinlikle yasaktır. Kimse tedavi olduğu yere borcu olduğu için orada alıkonamaz. Sağlık geri getirilemeyecek kadar kıymetli bir şeydir. Onunla şantaj ya da şaka yapılamaz.

Hastayım, Hakkım Çiğnendi!

Hasta olarak yapılan tıbbi uygulamada doktorun veya diğer sağlık personelinin kusuru ve ihmali sonucu zarar gördüğünüzü ya da herhangi bir hakkınızın çiğnendiğini düşünüyorsanız

- İnternet'ten www.saglik.gov.tr adresine
- ALO 184 SABİM (Sağlık Bakanlığı İletişim Merkezi) hattına
- tabip odalarına
- hastanelerdeki hasta hakları birimlerine
- hasta ve hasta yakınlarının hakları konusunda faaliyet gösteren vakıf, dernek vb. sivil toplum kurumlarına başvurabilirsiniz.

Şikâyet sahibi yukarıda sayılan kurumlara şikâyet yol açan olayı anlattığı bir dilekçeyle başvurmalıdır. Dilekçenin geçerli olması için mutlaka ad, soyad, tarih ve adres yazılmalıdır. Başvuru yapıldıktan sonra dilekçe, ilgili Hasta Hakları Kurulu'nun önüne gelir. Kurul ivedilikle konuyla ilgili bir araştırma yapar ve şikâyet konu olan sağlık personelinin savunmasını ister.

Kurulun incelemesi sonucunda ihlal olduğuna karar verilirse personel hakkında uyarı, kınama ve maaş kesintisi gibi cezalar verilir. Hasta hakları kuruluna ulaşan başvurular 15 gün içinde sonuçlandırılır. Hasta hakları kurullarında görüşülen dosyalardan idari işlem yapılması amacıyla başhekimliğe gönderilenler hakkında ivedilikle işlem yapılması zorunludur. Dolayısıyla karar süreci hızlı olmak zorundadır. Şikâyet sahibi vatandaşlar da birimlere yaptıkları başvuruların kayda girmesini ve işleme konulmasını denetlemelidirler. En çok 15 gün sonra kuruma yeniden başvurarak şikâyet konu olan başvurusunun nasıl sonuçlandığını sormalı ve takip etmelidirler.

Hasta olmak demek herhangi bir hakkımızı kaybetmek anlamına gelmez. Hastayken de hâlâ insanız!

E T K İ N L İ K L E R

Doğru mu, Yanlış mı?

Aşağıdaki cümlelerin hangisi doğru hangisi yanlıştır? İşaretleyin.

1 Bir trafik kazası olduğunda kimin ne kadar kusurlu olduğunun hiçbir önemi yoktur.

☐ Doğru

☐ Yanlış

2 Aile içi şiddet olaylarında, sadece zarar gören kişinin şikâyeti değil, bu durumu gören kişinin ihbarı da geçerlidir.

☐ Doğru

☐ Yanlış

3 Tıbbi hatalar çok büyük zarar vermeyen ufak yanlışlardır.

☐ Doğru

☐ Yanlış

4 Hasta olunca dinî vecibelerimizi istesek de yerine getiremeyiz.

☐ Doğru

☐ Yanlış

5 İnsanın en temel hakkı yaşam ve sağlık hakkıdır.

☐ Doğru

☐ Yanlış

Slogan

Aşağıda telefon faturası, kredi kartı ekstresi ve benzeri belgelerde karşılaştığımız çeşitli sloganlar yer almaktadır. Bu sloganlar üzerine insanın yaşama ve sağlık hakkı çerçevesinde tartışın.

İzin verin trafikte yarışan hoşgörünüz olsun!

Trafik kuralları sizi ve sevdiklerinizi hayata bağlar.

Güvenli bir trafik ortamı, geleceğe yapılan en büyük yatırımlardan biridir.

Trafikte hoşgörünüzle fark yaratın.

Kazaları ihmaller, ihmalleri önemsenmeyen ihtimaller doğurur.

HUKUK

ünite 2

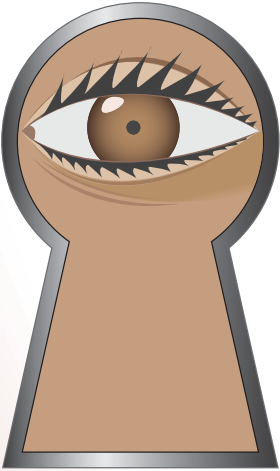
Özel Hayatıma Kimse Karışamaz!

Özel hayat, kişinin rahat bırakılma hakkına sahip olduğu kendine özgü alanıdır.

Bu bölümde;

- özel hayat ve gizliliği,
 - özel hayatın gizliliğini koruma araçları ve ilkeleri
 - bu konudaki yaptırımlar ve
 - ihlali durumunda şikâyetle bulunulabilecek yerler
- konuları ele alınmaktadır.

Özel Hayatıma Kimse Karışamaz!

Özel hayat, kişinin kendi sakinliği içinde rahat bırakılma hakkına sahip olduğu, şahsına özgü alanıdır. Başka bir deyişle üçüncü kişilerin merak alanı dışında kalması gereken yaşama ortamıdır. *Özel hayatın gizliliği ve korunması* temel insan haklarının en önemlilerinden biridir. Özel hayatın gizliliği ilkesi gereğince kişi yaşam biçimini, tercihlerini, yönelimlerini, davranışlarını, kişisel eylemlerini, ilişkilerini ve benzeri hususları özgürce belirleme hakkına sahiptir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde de "Hiç kimse, özel hayatı, ailesi, konutu ya da yazışmaları konularında keyfi karışmalara, şeref ve şöhretine karşı tecavüzlere maruz kalmaz." denilmektedir. Zira birey bağımsızlığını sağlayan unsurlardan birisi de özel hayatın gizliliği ve korunmasıdır.

Özel Hayatın Gizliliğini Neler İhlal Eder?

- Kişisel verilerin hukuka aykırı olarak kayıt altına alınması, ele geçirilmesi, arşivlenmesi veya açıklanması
- Bireye ait ev, araç gibi özel yerlerin ve evrakın aranması veya el koyulması işlemleri
- Kişiler arası haberleşme içeriklerinin (telefon konuşmaları, posta ve elektronik posta gönderileri vb.) kaydı veya ifşa edilmesi
- Kişiler arasındaki aleni olmayan konuşmaların dinlenmesi veya kaydedilmesi
- Kişinin, katıldığı aleni olmayan bir söyleşiyi, diğer konuşanların rızası olmadan ses kayıt cihazı vb. ile kayda alması
- Kişilerin siyasi, felsefi veya dinî görüşlerine, ırksal kökenlerine, hukuka aykırı olarak ahlaki eğilimlerine, cinsel yaşamlarına, sağlık durumlarına veya sendikal bağlantılarına ilişkin bilgilerinin kişisel veri olarak kaydedilmesi

mahremiyet: Kişisel gizlilik.

ifşa etmek: Gizli bir şeyi ortalığa dökmek, açığa vurmamak, yaymak, ilan etmek.

ihlal: Bozma, zarar verme, kanun ve düzene uymama.

Cezası da Var!

- Kişilerin özel hayatına ilişkin görüntü veya sesleri ifşa eden kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- Kişiler arasındaki haberleşmenin gizliliğini ihlal eden kimse, altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezasına çarptırılır.

Bu suçlar aşağıdaki şekillerde işlenirse verilecek ceza yarı oranında arttırılır:

- Basın ve yayın yoluyla
- Kamu görevlisi tarafından ve yetkisini kötüye kullanmak suretiyle
- Belli bir meslek ve sanatın sağladığı kolaylıktan yararlanarak

Rızası olmadan başkasına ait mektup veya zarfı açmak suçtur. Cezası hapis bile olabilir!

Kişi gerçek adını, adresini, yaşını, ailevi durumunu, boş zamanlarından yararlanma biçimini, mal varlığını ve günlük alışkanlıklarını açıklamama hakkına sahiptir.

İnsanın özgürlüğü, kendisine yapılanlara karşı takındığı tavırdır gizlidir.
Jean-Paul Sartre

Savcılık ya da mahkeme kararı ile yapılan dinlemeler kanuni delildir. Bu tür deliller mutlak surette dikkate alınır.

İstisnalar Kaideyi Bozmaz

Resmî bir makam aşağıdaki sebeplerden birine bağlı olarak özel hayatın gizliliği hakkına müdahalede bulunabilir:

- Kamu huzur ve güvenliğinin korunması
- Ülkenin iktisadi refahı
- Toplumsal düzenin muhafazası
- Suçların önlenmesi
- Kuvvetli suç işleme şüphesi
- Genel sağlığın ve genel ahlakın korunması
- Başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması

Ancak bunun için usulüne göre verilmiş bir hâkim kararı gerekir. Hâkim kararının beklenmesinin gecikme oluşturma bileceği durumlarda ise kanunla yetkili kılınmış makâmın yazılı emri gerekir. Yetkili makamları kararı da 24 saat içinde hâkim onayına sunulur ve yazılı onay alınır.

Haberleşme Hakkı

Herkesin kesintiye uğramadan ve sansür edilmeden başkalarıyla iletişim kurma hakkı vardır. Suçun ortaya çıkması için telefonun dinlenmesi, mektubun okunması vb. yeterlidir. Ayrıca kaydedilip kaydedilmediğine bakılmaz.

Telefonlarımız Dinleniyor!

Telefonlarınızın dinlendiğini mi düşünüyorsunuz?

- Hemen avukatınıza başvurun.
- En yakın Cumhuriyet Savcılığına şikâyet dilekçesi verin.

Evlenme ve Cinsel Yaşam

Kişinin cinsel yaşamı ve evlilik hayatı da özel hayatın gizliliği ve korunması kapsamına girer. Evlenme hakkının özü iki cins arasında hukuken sağlam bir birlik kurmaktır. Evlenme çağına gelen her erkek ve her kadın, bu hakkın kullanılmasını düzenleyen yasalar çerçevesinde istediği kişi ile evlenme, boşanma vb. tercih özgürlüklerine sahiptir.

E T K İ N L İ K L E R

Doğru mu, Yanlış mı?

Aşağıdaki cümleleri okuyun. Doğru ise yanındaki kutucuğa “D”, yanlış ise “Y” yazın.

☐ Bütün güvenlik güçleri, savcılık ve mahkeme kararına ihtiyaç olmaksızın telefonlarımızı dinleme hakkına sahiptir.

☐ Hâkim kararı veya kanunla yetkili kılınan merciin yazılı emri bulunmadıkça kimsenin üstü, özel kâğıtları, eşyası ve konutu aranamaz.

☐ Mektuplarımızın kendi rızamız dışında okunması cezai yaptırımlara tabidir.

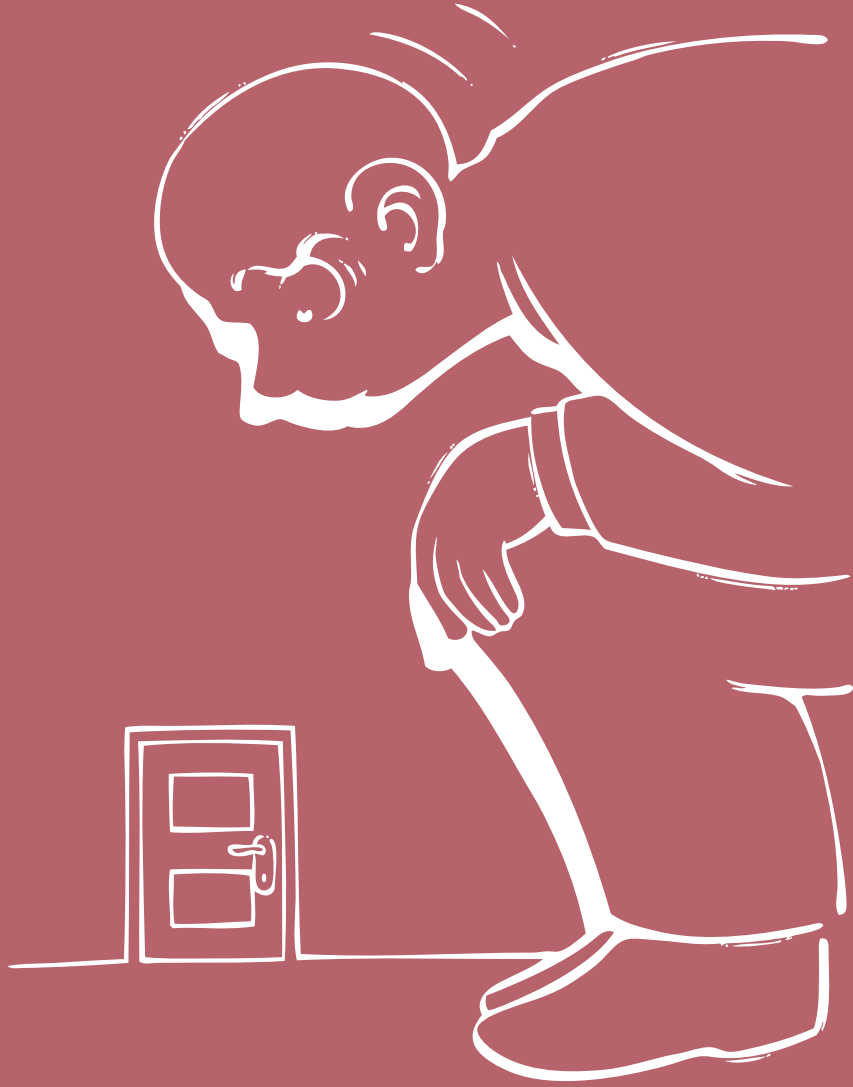
☐ Herkes haberleşme özgürlüğüne sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.

Tartışalım

Aşağıdaki durumların “özel hayatın gizliliği ve korunması” ilkesi kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini tartışın.

- Bir kimsenin malvarlığını açıklamaya zorlanması
- Bankalardaki işlemler esnasında kimlik doğrulama için kişiye annesinin kızlık soy isminin sorulması
- Hâkim kararıyla bir kimsenin evinin polis tarafından aranması
- İki arkadaşın birbirine okudukları gazeteleri sorması
- Televizyoncuların bir şarkıcıyı yemek yerken görüntülemeleri
- Bir kişinin rakibinden haberdar olmak için onu dinletmesi
- Bir suçluya yahut suç deliline ulaşmak için şüphelilerin takip edilmesi
- Hareketlerinden şüphelenilen kişinin ne yaptığının takip edilmesi
- İki kişi arasındaki konuşmanın dinlenmesi yahut kaydedilmesi

HUKUK.....

ünite 3

Konut Dokunulmazlığı

Yaşadığımız yer, evimiz, Anayasa'ya göre koruma altındadır ve bunun adı da “konut dokunulmazlığı”dır.

Bu bölümde;

- konut dokunulmazlığının kapsamı,
- nasıl ihlal edildiği,
- ihlali durumunda nerelere başvurulabileceği,
- ev sahibi ve kiracı olarak sahip olduğumuz haklar ve
- komşuluk hukukunun anlamı

konuları ele alınmaktadır.

Konut Dokunulmazlığı

Evim, Evim, Güzel Evim

Dünyanın dört bir köşesinde çeşit çeşit ev vardır: müstakil evler, apartman daireleri, büyük şehir evleri, köy evleri, sıcak veya soğuk iklim evleri, su kenarlarında yahut suyun üstündeki evler, dağlık bölgede ya da dağların tepesindeki evler, mağaralar, tekneler, ağaç evler, çadırlar... Peki tüm bu çeşitliliği içinde bir evi ev yapan nedir? Tabii ki içinde yaşayan insanlar ve evin o insanlar için ifade ettiği anlam...

Evimizde kendimizi güvende hissederiz, rahat ve huzurlu oluruz. Kişisel hürriyetin ve bağımsızlığın gerek kişilerden ve gerekse devletten bağımsız olarak en iyi yaşandığı, yaşanabileceği yer kişinin evidir.

Konut Dokunulmazlığıyla Neye Dokunulmaz?

Konut dokunulmazlığı hakkı, kişinin en ufak bir dış müdahale olmaksızın, kendi hayatını dilediği gibi sürdürmesi hususunda serbest olması hakkıdır. İnsanların

bireysel özgürlüğünü, aile düzenini ve mahremiyetini koruması için önemli ve gereklidir. Çünkü yaşadığımız yer, oturduğumuz ev özel yaşamımızın en önemli parçasıdır. Dolayısıyla, her bireyin özel hayatının temel bir parçası olan evi, konut dokunulmazlığının koruması altındadır. Bunun en basit anlamı, hiç kimsenin sahibinin izni olmadan bir konuta girememesidir.

Bir insanın evi, o insanın kalesidir.

Konut Neresidir?

Konut, kişinin bireysel ya da toplu olarak, kanuni bir şekilde serbestçe, devamlı veya geçici olarak oturduğu her çeşit yerdir. Bir kimsenin iş yerinin bir köşesini ikametine has bir şekilde ayırması durumunda o yer konut niteliği kazanır. Buradaki ölçü, mekânın *özel kullanıma ayrılması*dır.

Örneğin resmî daire niteliğinde olan binalar normal şartlarda konut sayılmaz. Ancak kişilerin yatması, ikamet olarak kullanılması vb. durumlarda konut olarak kabul edilir. Mesela bir hastanede hemşire olan bir kişinin ikametine tahsis edilen oda, artık konut sayılır. Aynı şekilde dairelerinde ayrı ayrı kişilerin oturduğu apartmanın koridoru, dört tarafı çevrili avlu, balkon ve garaj gibi yerler de bu anlamda konuttur. Çünkü özel kullanıma ayrılmıştır. Dolayısıyla gözetilmesi gereken nokta buralara girilmekle konutta oturanların huzur ve güveninin bozulup bozulmadığıdır.

Konut Dokunulmazlığına Ne Zaman Dokunulabilir?

Konut dokunulmazlığı hakkı ancak usulüne göre verilmiş bir hâkim kararı olması durumunda ihlal edilebilir. Yani, herhangi bir konuta güvenlik güçlerinin girmesi ve arama yapması için usulüne göre alınmış hâkim kararının bulunması şarttır. Gecikmesinde sakınca olan hâllerde, hâkim kararı beklenmeksizin, cumhuriyet savcısının , ona ulaşılamayan hâllerde ise kolluk amirinin yazılı emri ile arama yapılabilir.

Bir kişinin konutunun aranması kararı bir suç işlemek veya buna iştirak ya da yataklık etmek makul şüphesi altında bulunması durumunda verilebilir.

Arama kural olarak gündüz yapılır. Gece arama yapılması için, aramanın gecikmesinde tehlike yaratacak bir durumun olması gerekir. Örneğin ihbar yapılması ya da aranması istenen eve birilerinin girip çıkıyor olması aramayı gece yapmak için yeterli sebep

değildir. Aramanın gece yapılması için

olası tehlikenin somut olması

gerekir. Çünkü konut dokunulmazlığı, en temel kişi haklarından biridir.

Konutu aranan kişinin talebi hâlinde aramanın hangi amaçla yapıldığını, varsa aramada el konulan eşyaların listesini, aramada şüpheyi haklı kılan bir şey bulunmuşsa bunu içeren belge verilir.

Konut Dokunulmazlığının ihlali

Bir kişinin konutuna yukarıda sayılan hâller dışında, onun rızası olmadan girilmişse konut dokunulmazlığı ihlal edilmiş demektir. Konutta yaşayan kişinin rızası ile konuta giren birisi, daha sonra konutta yaşayan kişi kendisine orayı terk etmesini açıkça söylemiş fakat o kişi konutu terk etmemişse bu durum da konut dokunulmazlığının ihlali anlamına gelir.

Peki, böyle bir olay yaşandığında ne yapılabilir? Konut dokunulmazlığının ihlali *Türk Ceza Kanunu*'nda 116. madde ile düzenlenmiştir. Buna göre bu suçun oluşması için mutlaka mağdurun şikâyeti gerekir. Yani polis ya da savcılık herhangi bir şikâyet olmadan kendiliğinden bu suçu araştıramaz.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'ndan...

Madde 21. – Kimsenin konutuna dokunulamaz. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.

Bu şikâyetin yapılabileceği makamlar şunlardır:

- Cumhuriyet Başsavcılığı
- Kolluk güçleri
- Valilik ya da kaymakamlık
- Yurt dışında işlenip ülkede takibi gereken suçlar hakkında Türkiye'nin elçilik ve konsoloslukları
- Bir kamu görevinin yürütülmesiyle bağlantılı olarak işlendiği iddia edilen bir suç söz konusu ise ilgili kurum ve kuruluş idaresi

Konut dokunulmazlığının ihlali ile ilgili şikâyet yazılı ya da tutanağa geçirilmek üzere sözlü olarak yapılabilir.

Kiracı Olmak

Kiracı, kiralık mülkü tutmuş olan ve her ay ya da belirli aralıklarla ev sahibine kira veren kişidir. Dolayısıyla bir mülkün sahibi / maliki değildir. Ancak kirasını düzenli ve aksatmadan ödediğı durumda, kiracı ve konut dokunulmazlığı yasalarla ev sahibine karşı korunur. Örneğın keyfi olarak evden çıkarılamaz, hakları elinden alınamaz, mağdur edilemez. Kiracıların ve ev sahiplerinin hakları ve yükümlölükleri *Gayrimenkul Kiraları Hakkında 6570 Sayılı Yasa* çerçevesinde düzenlenir. Kiracıların bu yasayla korunmaya alınmış birçok hakkı vardır.

- Kirasını aksatmadan ödeyen, kiraladığı mülke zarar vermeyen ve sorumluluklarını yerine getiren kiracının evde oturma hakkı devam eder. Örneğın kiracı kira süresinin bitmesinden 15 gün önce kiraladığı yeri tahliye edeceğini (boşaltacağını) yazı ile bildirmediğı sürece sözleşme aynı şartlarla bir yıl uzamış kabul edilir. Buradaki amaç kiracıları ev sahiplerinin gereksiz, keyfi davranışlarından korumaktır.
- Kira bedellerinin belirlenmesine ilişkin olanlar hariç, kira sözleşmelerinde kiracı aleyhine değışiklik yapılamaz.

Ya Ev Sahibinin Hakları?

Ev sahibi de, her hak sahibi gibi, kendisine karşı sorumlulukların düzgünce yerine getirilmesini bekler ve hak eder. Bunlar kiraya verdiği mülke düzgün bakılması, kiralaların düzenli olarak ve geciktirilmeden ödenmesi, kiralanan mülkte bulunan ve kendisine ait, düzgün biçimde teslim edilmiş eşyaların kira ilişkisi bitince düzgün biçimde bırakılması gibi haklardır. Dolayısıyla kiracı kiraladığı zamanında ödemiorsa ev sahibi ona yazılı ihtar çekerek zamanında ödeme isteyebilir. Ayrıca ev sahibi kiracısına 1 yıl içinde haklı bir nedenle yazılı ihtar çektiyse kira süresinin bitiminde ayrıca ihtar çekmesine gerek kalmadan tahliye davası açabilir.

Tahliye Davası Açma Sebepleri Nelerdir?

- **Temerrüt:** Kiracı belli bir kira döneminin kirasını yatırmayınca ev sahibi tahliye davası açabilir. Kiracıya 30 günlük süre içerisinde ödenmemiş toplam kira bedelini kendisine veya belirlediği kişi ve adrese, bankaya vb. yatırmadığı takdirde kira sözleşmesinin feshedileceği ve tahliye davası açılacağı ihtar ile bildirilir. Kiraya veren, (tebliğ günü hariç) 30 günün bitiminden itibaren istediği tarihte davasını açabilir.
- **Kira Sözleşmesine Aykırılık:** Kiracı mülkü sözleşmeye aykırı olarak kullanırsa ev sahibi kiracıya ihtar göndererek tahliyesini isteyebilir. İhtara hukuki sonuç doğurması için muhakkak süre konulmalıdır. “2 ay içerisinde tahliye ediniz.” gibi.
- **Tahliye Taahhüdü:** Kiracı eğer ev sahibine tahliye taahhüdünde bulunduysa, yani kiraladığı mülkü boşaltmaya söz veriyse ve bunu yazılı olarak yaptıysa ev sahibi buna dayanarak dava açabilir. Bunun için taahhüdün kiracının mülkü kullanmaya başlamasından sonra verilmiş olması gerekir. Taahhüt edilen tarihi izleyen 1 ay içerisinde dava açılmalıdır.
- **İhtiyaç:** Kiralayanın kendisinin, eşinin veya çocuklarının kiralanan mülke zorunlu, samimi ve ciddi bir ihtiyacı varsa yine tahliye davası açılabilir. Dava, kira sözleşmesinin bitmesinden itibaren 1 ay içinde açılmalıdır. Ancak bu durumda gerçekten ihtiyaç nedeniyle tahliye davası açılmış olmalıdır. Eğer konut tahliye edildikten sonra kiralayanın kendisinin, eşinin veya çocuklarının burada oturmadığı, örneğin evin yeniden kiraya verildiği anlaşılırsa kiracı da yeniden dava açabilir.
- **Tamir:** Kiralanan mülkün yıkılıp yeniden yapılması, esaslı bir tadilatın geçirilmesi durumlarında da mülkün tahliyesi istenebilir. Ancak bu tamir işlemlerinin yapılması sürecinde mülkte ikamet edilmesinin fiilen imkânsız hâle gelmesi ve tahliye davasının kira sözleşmesinin bitiminden itibaren 1 ay içinde açılması gerekir.

- *Satın Alma:* Eğer kiralanan mülk satıldıysa mülkün yeni sahibi (malik) tahliye davası açabilir. Yeni malik kira sözleşmesinin bitiminden itibaren 1 ay içerisinde dava açabilir.

Komşuluk Hukuku

Komşular arası ilişkilerin huzurlu ve uyumlu olması çok önemlidir. Komşular, aynı mekân paylaşıldığı için, gündelik hayatta arkadaşlardan, akrabalarından daha sık görülür. Özellikle apartman hayatında komşular arası uyum daha da önemlidir. Kanunlarımıza göre komşular birbirlerini rahatsız edecek davranışlardan kaçınmalıdırlar ve bir arada yaşamayı kolaylaştıracak şekilde davranmalıdırlar. Birbirini rahatsız edecek davranışlardan kaçınma yükümlülüğü birbirinin dinlenmesini, uyumasını ya da çalışmasını engelleyecek

biçimde gürültü çıkarmak ve benzeri durumları kapsar. Ancak küçük bir tıkırtı ya da gürültü bu yasak kapsamında değerlendirilemez. Aslolan, komşuların abartılı beklentilere kapılmamasıdır.

Komşularından yana bir rahatsızlığı olan kişi polise başvurarak sorunu bir tutanakla tespit ettirebilir. Şikâyetinin devam etmesi durumunda da mahkemeye müracaat edebilir.

Komşular arası samimiyet birbirinin evine izinsiz ya da habersiz girme hakkı vermez. Komşunuzun mahremiyetini ve konut dokunulmazlığı hakkını ihlal etmeyin!

E T K İ N L İ K L E R

Hangisi Doğru, Hangisi Yanlış?

Aşağıdaki cümlelerin hangisi doğru, hangisi yanlıştır? İşaretleyin.

- 1 Konut dokunulmazlığı, yaşadığımız evlere başkalarının izinsiz girememesi demektir.

Doğru ☐

Yanlış ☐

- 2 Suç işlenmesinin önlenmesi için, hâkim kararıyla kolluk kuvvetleri bir eve girerek arama yapabilir.

Doğru ☐

Yanlış ☐

- 3 Sürekli gürültü yaparak komşularını rahatsız etmek komşuluk hukukuna aykırıdır.

Doğru ☐

Yanlış ☐

Eşleştir!

Aşağıdaki cümleleri tamamlayan ifadeler hangileridir? Doğru şekilde eşleştirin.

- 1 Ev sahibinin rızasıyla konuta giren kişi...
2 Konut dokunulmazlığı ihlal edilen kişi...
3 Hâkimin arama izni vermesi...
4 Komşular arasındaki samimiyet...

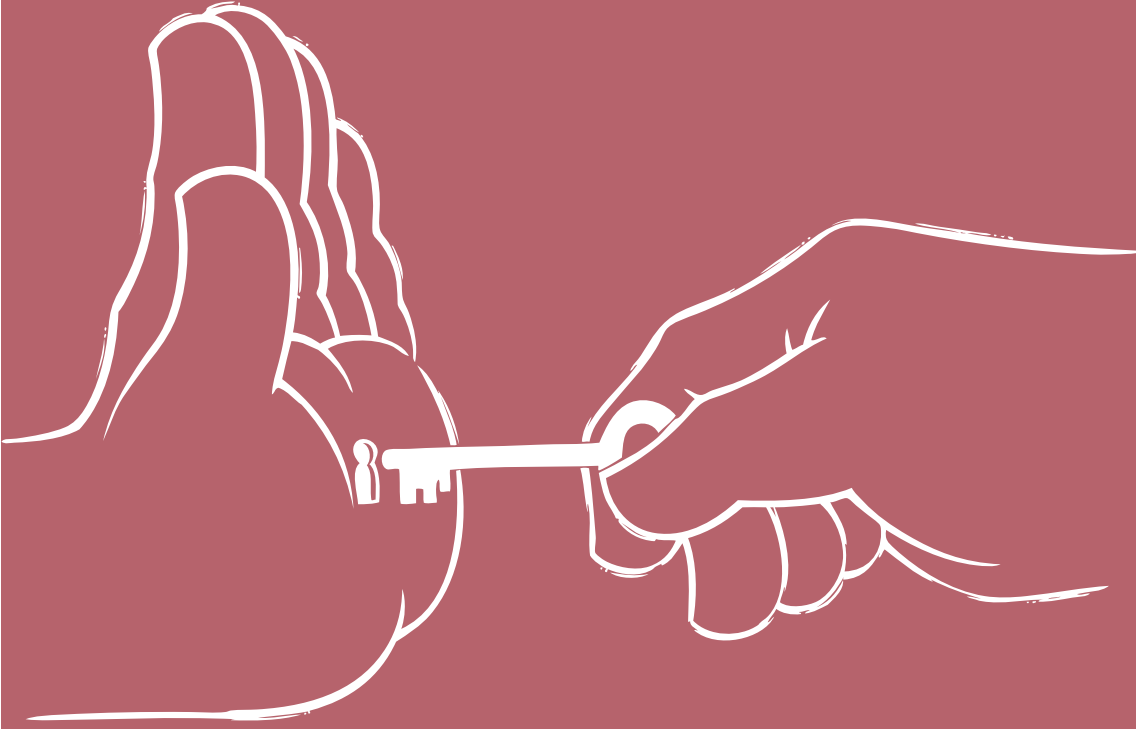
şikâyetle bulunmazsa
bu durumda herhangi
bir hukuki işlem
başlatılmaz.

kişiye konut
dokunulmazlığını
ihlal hakkı tanımaz.

daha sonra buradan gitme-
si istendiği hâlde gitmezse
konut dokunulmazlığını
ihlal etmiş olur.

konut
dokunulmazlığını ih-
lal suçu oluşturmaz.

HUKUK.....

ünite 4

Aile Hayatının Korunması

Aile kurmak ve evlenmek temel bir haktır. Aile, toplumun en önemli ve temel birimidir. Devlet de mevcudiyetini devam ettirmesi için aileye destek sağlamak ve aileyi korumakla yükümlüdür.

Bu bölümde;

- aile hayatının anlamı ve kapsadığı alan,
- bu alana müdahale eden davranışlar,
- şikâyetle bulunulabilecek yerler ve
- aileyi korumaya yönelik tedbirler

konuları ele alınmaktadır.

Aile Hayatının Korunması

Aile, toplumun en önemli ve temel birimidir. Nitekim Anayasamızın 41. maddesinde şöyle denmektedir:

“Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özelelikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar.”

Evrensel ilkelere göre de aile kurmak ve evlenmek temel bir haktır. Bu hakka hiçbir sınırlama getirilemez. *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi* bu hakkı şöyle tanımlar:

“Evlenme çağına gelen her erkek ve kadın, ırk, uyruk ya da din bakımından hiçbir sınırlamaya bağlı olmaksızın evlenme ve aile kurma hakkına sahiptir. Söz konusu kişiler, evlenme konusunda, evlilik süresince ve evliliğin sona ermesinde eşit haklara sahiptirler. Evlenme ancak evleneceklerin özgür ve tam rızası ile gerçekleştirilebilir. Aile toplumun doğal ve temel öğesidir. Toplum ve devletçe korunur.”

bk. AEP Aile Hukuku kitabı, İlk Tuğla: Aile bölümü.

Evlenme ya da Evlenmeme Hakkı

Evlilik akdi, birbiriyle evlenmek isteyen iki insanın iradelerini şahitler ve nikâh memurunun önünde belirtmeleriyle geçerlilik kazanır. Nikâhtan sonra evli çifte evlilik cüzdanı teslim edilir.

Evliliğin gerçekleşebilmesi için evlenecek kişilerin birbiriyle evlenmeyi istemeleri gerekir. Kimse herhangi biriyle evlenmeye zorlanamaz. Bu hak hem kadınlar hem de erkekler için geçerlidir. Herkesin nikâh memuru kendisine sorduğu zaman “hayır” deme hakkı vardır. Reşit olmadan ailesinin izni ile evlenen kişilerin de önce kendisinin, sonra anne ve babasının birlikte rızası gerekmektedir.

Başlık parasının hiçbir hukuksal geçerliliği yoktur. Henüz reşit olmadan başlık parası için evlendirilen bir kadın evlilik gerçekleştikten sonra dahi kendisinin istemediği biriyle evlendirildiğini ifade ederek evliliğin feshini isteyebilir.

Ailenin Kurucusu: Karı ve Koca

Aile evlilik akdi ile birbirlerine bağlanan eşler ve bunlara soy bağıyla bağlı kişilerden oluşur. Aile hayatı eşler, çocuklar, büyükanne, büyükbaba, amcalar, dayılar, teyzeler, halalar, yeğenler vb. arasındaki ilişkileri de içine alan bir kavramdır. Ancak hukuk sistemimiz aileyi kuran iki unsur olmaları nedeniyle karı ve kocanın hak ve sorumlulukları üzerinde daha bir önemle durmaktadır.

Karı ve koca eşit haklara sahip iki bireydir. İkisinin de birbirinden *farklı*, birbirini *tamamlayan* ve birbirine *eşit önemde* rolleri vardır. Çocukların eğitimi, ailenin yaşayacağı evin yani aile konutunun seçimi, aile bütçesinin nasıl paylaşılacağı gibi aile hayatını ilgilendiren konularda karı ve koca eşit haklara sahiptirler. Devlet de eşler arasında eşit, saygılı ve insan onuruna yakışır bir ilişki biçiminin kurulması için önlemler almakla yükümlüdür.

Eşler arası eşitlik, farklı rollerle sahip olsalar bile eşlerin eşit önemde kabul edilmesi anlamına gelir.

Devlet Ailemizi Koruyor mu?

Ailenin korunması ve kollanması, aile içindeki ilişkilerin olabil-
diğince gönüllülük ve eşitlik
prensipleri çerçevesinde oluş-
masının desteklenmesi
anlamına gelir.

Toplumun temel örgütlenmesi aile, toplumdan ve devletten korunma haklarına sahiptir. Ailesel yaşama saygı hakkı, her şeyden önce, insanları devletin keyfi müdahalelerine karşı koruma amacını taşır. Keza evlilikten doğan çocuklar, 18 yaşına gelene kadar anne babanın velayeti altındadır. Herhangi bir devlet otoritesi keyfi olarak, herhangi bir kötü muamele yahut istismar olmaksızın, çocukları anne babadan koparamaz, ayıramaz.

Bunun dışında devletin aileyi koruması denildiğinde genel olarak üç husus akla gelir:

- Mevcudiyetini devam ettirmesi için aileye destek sağlamak
- Aile içinde şiddet gören bir taraf varsa bu durumu engellemek
- Ailede özel korumaya muhtaç bir taraf varsa (örneğin çocuklar) onu korumak

Türkiye’de bu işlevi yerine getirmek için düzenlenmiş en önemli hukuki metin 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanundur Bunun yanı sıra *Sosyal Sigortalar Kanunu*, *Umumi Hıfzısıhha Kanunu* gibi aile bireylerinin sosyal haklarını ya da yeni neslin sıhhatli bir şekilde yetiştirilmesi bakımından aile bireylerinin haklarını düzenleyen kimi kanunlar da vardır.

Şiddeti Engellemek...

Türkiye’de kadınlara yönelik şiddetin neredeyse tamamına yakını aile içinde gerçekleşmektedir. Erkek şiddeti, kadının evlilikte ve evinde uğradığı en yaygın haksızlıktır. Şiddete maruz kalan herhangi bir kişi ALO 183 hattını arayarak bilgi almalı, kendisine verilen bilgi doğrultusunda harekete geçmelidir.

6284 sayılı *Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun*, aile üyelerinden birisine diğer bir aile üyesi tarafından şiddet uygulanması hâlinde

şiddet uygulayan kişiye yönelik birtakım özel tedbirler öngörmüştür:

- Şiddet mağduruna yönelik olarak şiddet tehdidi, hakaret, aşağılama veya küçük düşürmeyi içeren söz ve davranışlarda bulunmaması.
- Müşterek konuttan veya bulunduğu yerden derhâl uzaklaştırılması ve müşterek konutun korunan kişiye tahsis edilmesi.
- Korunan kişilere, bu kişilerin bulundukları konuta, okula ve iş yerine yaklaşmaması.
- Çocuklarla ilgili daha önce verilmiş bir kişisel ilişki kurma kararı varsa, kişisel ilişkinin refakatçi eşliğinde yapılması, kişisel ilişkinin sınırlanması ya da tümüyle kaldırılması.
- Gerekli görülmesi hâlinde korunan kişinin, şiddete uğramamış olsa bile yakınlarına, tanıklarına ve kişisel ilişki kurulmasına ilişkin hâller saklı kalmak üzere çocuklarına yaklaşmaması.
- Korunan kişinin şahsi eşyalarına ve ev eşyalarına zarar vermemesi.
- Korunan kişiyi iletişim araçlarıyla veya sair surette rahatsız etmemesi.
- Bulundurulması veya taşınmasına kanunen izin verilen silahları kolluğa teslim etmesi.
- Silah taşıması zorunlu olan bir kamu görevi ifa etse bile bu görevi nedeniyle zimmetinde bulunan silahı kurumuna teslim etmesi.
- Korunan kişilerin bulundukları yerlerde alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmaması ya da bu maddelerin etkisinde iken korunan kişilere ve bunların bulundukları yerlere yaklaşmaması, bağımlılığının olması hâlinde, hastaneye yatmak dâhil, muayene ve tedavisinin sağlanması.
- Bir sağlık kuruluşuna muayene veya tedavi için başvurması ve tedavisinin sağlanması.

Şiddete mi maruz kaldın?

ALO 183'ü ara.

Öğrendiklerin doğrultusunda harekete geç.

şiddet veya şiddet uygulanma tehlikesinin varlığı hâlinde herkes bu durumu resmî makam veya mercilere ihbar edebilir. İhbarı alan kamu görevlileri bu kanun kapsamındaki görevlerini gecikmeksizin yerine getirmek ve uygulanması gereken diğer tedbirlere ilişkin olarak yetkilileri haberdar etmekle yükümlüdür. Koruyucu tedbir kararı verilebilmesi için, şiddetin uygulandığı hususunda delil veya belge aranmaz. Önleyici tedbir kararı, geciktirilmeksizin verilir. Gerekli bulunması hâlinde, korunan kişi ve diğer aile bireylerinin kimlik bilgileri veya kimliğini ortaya çıkarabilecek bilgileri ve adresleri ile korumanın etkinliği bakımından önem taşıyan diğer bilgileri, tüm resmî kayıtlarda gizli tutulur.

şiddet uygulayan, aynı zamanda ailenin geçimini sağlayan yahut ailenin geçimine katkıda bulunan kişi ise, hâkim, şiddet mağdurunun yaşam düzeyini göz önünde bulundurarak talep edilmese dahi tedbir nafakasına hükmedebilir. Aynı konutta birlikte yaşadığı kişilerden birine karşı kötü muamelede bulunan kimse, *Ceza Kanunu*'na göre iki aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılabilir.

şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı, gerekli uzman personelin görev yaptığı ve tercihen kadın personelin istihdam edildiği, şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanmasına yönelik destek ve izleme hizmetlerinin verildiği, çalışmaları yedi gün yirmi dört saat esasına göre yürüten merkezlerdir. Bu merkezlerde şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanmasına yönelik izleme çalışmaları yapılır ve destek hizmetleri verilir.

Korunan kişilerle ilgili olarak şiddet önleme ve izleme merkezleri tarafından verilecek destek hizmetleri şunlardır:

- Kişiye hakları, destek alabileceği kurumlar, iş bulma ve benzeri konularda rehberlik etmek ve meslek edindirme kurslarına katılmasına yönelik faaliyetlerde bulunmak.

- Verilen tedbir kararıyla ulaşılmak istenen amacın gerçekleşmesine yönelik önerilerde bulunmak ve yardımlar yapmak.
- Tedbir kararlarının uygulanmasının sonuçlarını ve kişiler üzerindeki etkilerini izlemek.
- Psiko-sosyal ve ekonomik sorunların çözümünde yardım ve danışmanlık yapmak.
- Hâkimin isteği üzerine; kişinin geçmişi, ailesi, çevresi, eğitimi, kişisel, sosyal, ekonomik ve psikolojik durumu hakkında ayrıntılı sosyal araştırma raporu hazırlayıp sunmak.
- İlgili merci tarafından istenilmesi hâlinde, tedbirlerin uygulanmasının sonuçları ve ilgililer üzerindeki etkilerine dair rapor hazırlamak.
- Kişiye maddi destek sağlanması konusunda gerekli rehberliği yapmak.

ALO 183 Hattı

Engelli, istismara uğrayan veya uğrama riski taşıyan ve desteğe gereksinimi olan kadınlara ve çocuklara yönelik psikolojik, hukuki ve ekonomik alanda danışmanlık ve rehberlik hizmetleri sunmak ve yararlanabilecekleri sosyal hizmet kuruluşları konusunda onları bilgilendirerek gereksinim duydukları hizmet türüne en kısa zamanda ulaşmalarını sağlamak amacının gerçekleştirilmesi, kadın ve çocuğa yönelik istismarın önlenmesi, kadınların toplumda statülerinin yükseltilmesi, çocukların yüksek yararının gözetilmesi hedefine ulaşılabilmesi için ücretsiz hizmet veren bir hattır. Bu hattan 7 gün 24 saat esasına göre üçer kişilik 4 vardiya ekibi ile 81 ilden yapılan telefon çağrılarına cevap verilmektedir.

Çağrı yapan herkes dinlenilerek, ihtiyaç duyduğu hizmet türü tespit edilir, gerekli danışmanlık ve rehberlik hizmetleri sunulur. Acil müdahaleyi gerektiren durumlarda ALO 183 görevlisi, o ildeki Emniyet, Jandarma ve İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğünde görevli Acil Müdahale Ekip Sorumlusu ile irtibata geçer.

Aile Mahkemeleri

Aile mahkemeleri, aile hukukundan doğan dava ve işlere bakmak üzere kurulmuş mahkemelerdir.

Boşanma, nafaka, mal rejimi, velayet, evlat edinme gibi davalar burada görülür. Aile mahkemeleri ayrıca aileyi koruma-ya yönelik kararlar da verebilir. Bünyesinde sadece hukukçular değil aynı zamanda uzmanlar da çalışır. Her aile mahkemesine;

- taraflar arasındaki uyumsuzluğun nedenlerine ilişkin araştırma ve inceleme yapmak,
- mahkemenin gerekli gördüğü hâllerde duruşmada hazır bulunarak istenilen konularla ilgili

görüş bildirmek ve

- mahkemece verilen diğer görevleri yapmak

üzere Adalet Bakanlığınca uzmanlar atanır. Bu uzmanlar arasında birer psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı bulunur. Böylece ailenin meseleleri sadece hukukçular gözüyle değil psikolojik açıdan, çocuğun durumu açısından ve sosyal koşullar bakımından da incelenabilmektedir.

Aile mahkemesi eşler hakkında koruyucu, eğitici ve sosyal önlemler de alabilir. Kanuna göre mahkeme ailedeki yetişkinlerle ilgili olarak şu yetkilere sahiptir:

- Evlilik birliğinden doğan yükümlölükleri konusunda eşleri uyarmak, gerektiğinde uzlaştırmak
- Ailenin ekonomik varlığının korunması veya evlilik birliğinden doğan mali yükümlölüklerin yerine getirilmesine ilişkin gerekli önlemleri almak

- Ailedeki yetişkin bireyleri resmî ya da özel sağlık kurumlarına, sosyal hizmet kurumlarına, huzurevlerine vb. yerleştirmek
- Ailedeki yetişkin bireyleri bir meslek edinme kursuna veya uygun görülecek bir eğitim kurumuna göndermek

Peki ya Çocuklar?

Her çocuk, aksinin kendi yararına olacağı ispatlanmadıkça ailesinin yanında yaşama hakkına sahiptir. Devlet, ana babaların ve geniş ailenin, çocuğun yeteneklerinin gelişmesi açısından uygun biçimde yönlendiricilik yapma hak ve sorumluluklarına saygı duymakla yükümlüdür. Ama aynı zamanda devlet, çocuğun beden tamlığını, sağlıklı ve mutlu bir şekilde gelişmesini sağlamakla da yükümlüdür. Aile Mahkemeleri bedensel ve zihinsel gelişmesi tehlikede bulunan veya manevi olarak terk edilmiş hâlde kalan çocuğu, ana babadan alarak bir aile yanına, resmî ya da özel bir sağlık kurumuna veya eğitimi güç çocuklara mahsus bir kuruma yerleştirebilir.

Aile Planlaması

Aile planlaması hiçbir şekilde devlet müdahalesiyle çocuk sayısını sınırlandırmak anlamına gelmez. Devlet, sadece ailelere nüfus planlamasının öğretimi için gerekli tedbirleri alır ve uygulama konusunda isteyenlere yardımcı olur. Hukukumuzda göre aile planlaması eğitimi şu kişiler tarafından verilir:

- Her düzeydeki sağlık personeli
- Psikologlar
- Sosyologlar
- Halk eğitimi öğretmenleri

Aile planlaması hakkında daha fazla bilgi için ayrıca bk. AEP Üreme Sağlığı ve Sağlıklı Annelik kitabı.

E T K İ N L İ K L E R

Araştır!

Gruplara ayrılarak farklı coğrafyalardaki aile yapıları üzerine araştırmalar yapın. Her birinin olumlu ve olumsuz gördüğünüz yanlarını tartışın.

Yükümlölüklerimiz Neler?

Aşağıdaki soruları cevaplayın. Sonra eşinizin cevaplarıyla karşılaştırın. Üni-teyi işledikten sonra eşinizle birlikte cevaplarınızı yeniden gözden geçirin.

Sizce, eşinizin size karşı yükümlölükleri nelerdir?

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7

Sizce, sizin eşinize karşı yükümlölükleriniz nelerdir?

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7

Doğru mu, Yanlış mı?*Aşağıdaki cümlelerin hangileri doğru hangileri yanlıştır? İşaretleyin.*

D	Y	
		Aile hayatı T. C. Anayasası tarafından koruma altına alınmıştır.
		Aile birliğini sağlayan kişiler eşlerden daha çok büyükanne ve büyükbabadır.
		Aile birliği içerisinde erkeğin, kadın ve çocuklara göre daha ayrıcalıklı hakları vardır.
		Rızası dışında evlendirilen bir kadın daha sonra evliliğinin feshini isteyebilir.
		Devlet, ailenin mevcudiyetini devam ettirmesi için gereken desteği sağlar.
		Aile planlaması, devletin belirlediği plan çerçevesinde çocuk sayısının sınırlandırılmasıdır.
		Aile mahkemelerinde yalnızca hukuk eğitimi almış kimseler görevlendirilir.
		Çocukların eğitimi her ailede eşlerin ortak yükümlülüğündedir.
		Devletin kanuni düzenlemelerinin yanında aile hayatını koruyacak esas unsur aile bireylerinin birbirlerine karşı gösterdikleri sevgi ve saygıdır.

HUKUK

ünite 5

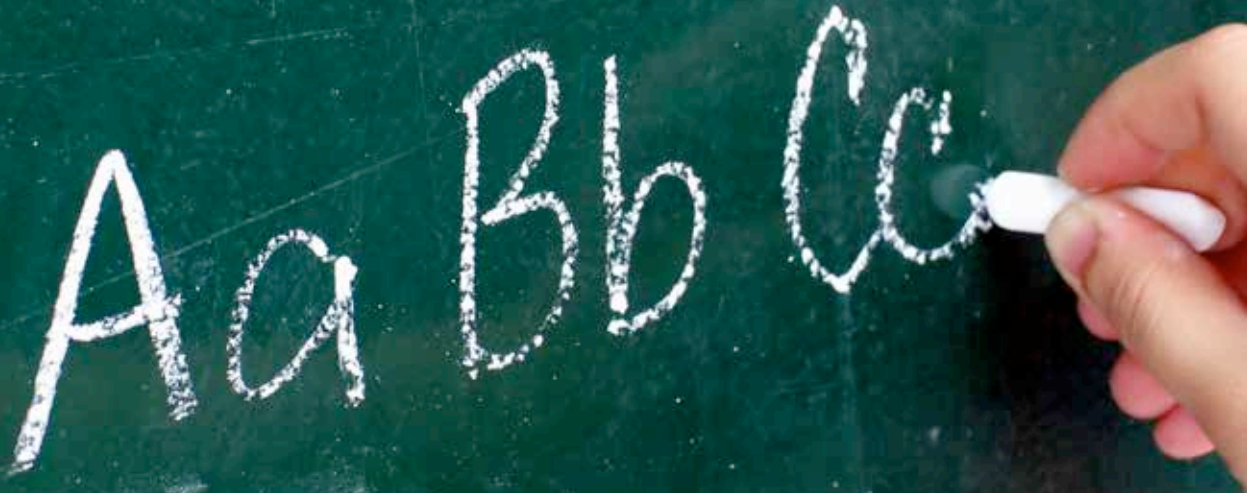
Eğitim Hakkı

Bireyin haklarını kullanabilmesi ve hak ihlallerine karşı mücadele edebilmesi, hangi haklara sahip olduğunu ve bunları nasıl kullanabileceğini bilmesine ve anlamasına bağlıdır. Bu ise öncelikle eğitim ile gerçekleşebilir.

Bu bölümde eğitim hakkının;

- anlamı ve önemi,
- sağlıklı bir şekilde kullanılması için gerekli eğitim düzeninin özellikleri,
- engellenmemesine yönelik önlemler

konuları ele alınmaktadır.

Eğitim Hakkı

İnsanı Özgürleştirmek ve Yetkinleştirmek İçin Eğitim

Eğitim hakkı başlı başına bir hak olmanın ötesinde daha geniş amaçlara hizmet eder. Gerek bireysel gerekse toplumsal yönleriyle eğitim, diğer bütün insan haklarının tanınması ve korunması bilincinin edinilmesini ve geliştirilmesini sağlamaya katkıda bulunacak bir faaliyetir. Yoksulluğun ve gelir farkının azaltılması, toplumsal adaletin sağlanması, ekonomik kalkınmanın temini, işsizliğin azaltılması, sağlığın geliştirilmesi vb. ancak eğitime erişim hakkının bütün bireylere eşit olarak sağlanması ve eğitim düzeyinin yükseltilmesi ile mümkündür. Ayrıca insanların farklılıkları kabul ederek birlikte yaşayabilme kültürü edinmeleri, günümüz dünyası ve değişen koşullara uyum sağlamaları da eğitime bağlıdır.

Eğitim Hakkının Sunumu için İlkeler

Devletler eğitim hakkını kullanan vatandaşları için evrensel kabul görmüş şu ilkelere riayet ederler:

- Kimse eğitim hakkından mahrum edilemez.
- Ana babalar, çocuklarına verilecek eğitimi seçmede öncelik hakkına sahiptirler.
- Devlet eğitim ve öğretim alanında üstleneceği görevleri yerine getirirken ana babanın bu eğitim ve öğretimi kendilerinin dinî ve felsefi inançlarına göre sağlama hakkına riayet eder.
- Eğitim, insan kişiliğini tam anlamıyla geliştirmeye, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yöneliktir.
- Eğitim tüm milletler, ırklar ve dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu özendirir ve barışın korunması yolundaki çabaları geliştirir.

Eğitim Hakkının Kapsama Alanı

- *Yeterli kurum ve programlarla kendisine eğitim sunulması her bireyin hakkıdır.* Eğitim kurumlarının ve programlarının sayısı yeterli düzeyde olmalıdır. Bu çerçevede bütün kurumlar ve programlar için yeterli bina, her iki cinsiyet için gerekli sıhhi tesisat, güvenli içme suyu, makul ücretler alan eğitimli öğretmenler, uygun eğitim materyalleri vb. sağlanmalıdır.
- *Herhangi bir ayrımcılığa muhatap olmaksızın eğitime erişebilmek her bireyin hakkıdır.* Irk ve etnik köken, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka görüş, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensup olma, servet, sağlık, engellilik, doğum veya diğer statüleri ya da nedenlere dayalı ayrımcılıklar eğitim hakkıyla bağdaşmaz. Çünkü bütün insanlar özgür, onur ve hakları yönünden eşit doğarlar. Devletin ayrımcılık yapılmaksızın eğitime erişimi sağlaması, eğitim hakkı bakımından asgari bir yükümlülüktür. Bu yükümlülüğünü bizzat ayrımcılık yapmama ve çeşitli nedenlerle ayrımcılık yapanları engelleme şeklinde yerine getirir.

- *Eğitime fiziksel olarak erişebilmek fırsat eşitliği çerçevesinde her bireyin hakkıdır.* Herkes güvenli ve coğrafi açıdan uygun konumda bir eğitim kurumuna devam edebilmelidir. Örneğin ikamet ettiği yerin yakınında bir okul ya da mevcut okula uygun araçla ulaşma imkânı herkese sağlanmalıdır. Bunun mümkün olmadığı durumlarda uzaktan eğitim programı vb. yollarla bireylerin bu haktan yararlanmaları sağlanmalıdır.
- *Eğitime ekonomik anlamda erişebilmek fırsat eşitliği çerçevesinde her bireyin hakkıdır.* Eğitim ekonomik yönden erişilebilir, herkes için maddi açıdan karşılanabilir olmalıdır. Bunun sağlanması için; eğitim ücretsiz olmalı ya da yeterli burs imkânları bulunmalı; eğitime ilişkin ders kitapları, okul giysileri ve benzerlerinin ek giderleri karşılanmalı; kırsal kesimde oturan, iç göç yaşamış, yoksul vb. toplum kesimleri ile çalışan çocuklar gibi dezavantajlı konumda olan grupların eğitime erişmesini sağlamak için özel önlemler alınmalıdır.
- *Kendisine kabul edilebilir bir eğitim imkânının sunulması her bireyin hakkıdır.* Eğitim programları, eğitim öğretim yöntem ve teknikleri, ders araç gereçleri, yardımcı materyaller ve benzeri unsurları ile eğitimin biçimi, özel amaçları ve esasları anlamlı, kültürel açıdan uygun ve iyi kalitede olmalıdır. Bu noktada yetişkinlerin kendilerinin, çocukların ise veli veya vasilerinin beklentileri, düzenlemeler esnasında devlet tarafından dikkate alınmalıdır.

- Kendisine sunulan eğitimin değişen ihtiyaçlara uyarlanabilir bir esneklikte olması her bireyin hakkıdır. Hayat durmaksızın akan bir ırmak gibidir. Bireyler ve toplumlar değişir. Bu değişime paralel olarak ihtiyaçlar da değişir. Dolayısıyla eğitim bu değişimlere uyarlanabilir olmalıdır. Ayrıca bir ülke içinde farklı bölgeler, farklı sosyal ve kültürel öbekler olması doğaldır. Eğitimin bu çeşitliliği gözetici bir esnekliğe uygun yapılandırılmış olması gerekir.

Eğitim Hakkının Kullanılmasına Yönelik Önlemler

Uluslararası anlaşmalarda, belgelerde ve büyük bir oranda buna göre düzenlenen iç hukukumuzda eğitim hakkının kullanılmasına yönelik önlemlerin çerçevesi çizilmiştir. Bunlara göre:

- Irk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal etnik ya da sosyal köken, mülkiyet ve diğer statüler konusunda ayrımcı uygulamalar ve eşitsizlikler yasaklanmıştır.
- Uluslar, ırklar ve dinî topluluklar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğun güçlendirilmesi kabul edilmiştir.
- Herkese toplumun kültürel etkinliklerine özgürce katılma, güzel sanatlardan istifade etme, bilim alanındaki ilerlemelerden ve bunların nimetlerinden yararlanma hakkının sunulması, devletin görevleri arasındadır.
- Herhangi bir kişi ya da grubun herhangi bir tür ya da düzeyde eğitim görmekten yoksun bırakılması yasaklanmıştır.

- Herhangi bir kişi ya da grubun düşük düzeyli bir eğitimle sınırlandırılması, kişiler ya da gruplar için ayrı eğitim sistemleri ya da kurumlarının oluşturulması kabul edilemez.
- Herhangi bir kişi ya da gruba, insan onuruyla bağdaşmayan koşullar uygulamak üzere ayırım, dışlama ve sınırlama yapılamaz.
- Orta ğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik etmek ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlamak zorunludur.

- Uygun bütün araçların kullanılarak, yüksek öğretimin yetenekleri doğrultusunda herkese açık hâle getirilmesi için düzenlemeler devletin görevlerindendir.
- Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliğin bütün çocuklar için ulaşılır hâle getirilmesi zorunludur.

Eğitim Hakkım Engellenirse Ne Yapabilirim?

Her ne sebeple olursa olsun eğitim hakkının engellenmesi suçtur. Çünkü Anayasanın 42. maddesinde “*Kimse, eğitim ve öğretim haklarından yoksun bırakılamaz.*” denilmektedir. Herhangi bir sebeple eğitim hakkı engellenen kişi derhal savcılığa suç duyurusunda bulunmalıdır.

Ayrıca kanunlarımıza göre ilköğretim zorunludur ve tüm aileler çocuklarının ilköğretim eğitimi almasını sağlamakla yükümlüdür.

E T K İ N L İ K L E R

Haberleri izleyelim

- 1 Bir hafta boyunca televizyon, gazete, İnternet vb. aracılığıyla haberleri izleyin. Ülkemizde ya da dünyada eğitim hakkı ihlali olarak değerlendirilebilecek bir olaya rastlarsanız not edin.
- 2 Aldığınız notları bir sonraki hafta grupla paylaşın. Tartışarak hangilerinin eğitim hakkı ihlali sayılabileceğine birlikte karar vermeye çalışın.
- 3 İhlal yaşadığına karar verdiğiniz kişilere haklarının neler olduğuna, hangi süreçleri takip edebileceklerine dair bilgi veren bir mektup yazın.
- 4 Habere rastladığınız medya kuruluşu aracılığıyla mektubu ilgili kişiye ulaştırmaya çalışın.

HUKUK.....

ünite 6

Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkı

Dilekçe ve bilgi edinme hakkı her yurttaşın en temel haklarından biridir. Bu hak hem haber/bilgi alma kapsamında hem de ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilebilir.

Bu bölümde dilekçe hakkının;

- kapsamı,
- nasıl kullanılacağı,
- sonuçları ve
- hukuki anlamı

hakkında bilgi verilmektedir.

Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkı

Her vatandaş gündelik hayatında birçok devlet kurumuyla, onların karar ve uygulamalarıyla çeşitli vesilelerle karşılaşır. Örneğin yeni bir çocuğu olan aile sağlık ve nüfus işlemleri için, evlenme kararı veren bireyler nikâh işlemleri için, ev sahibi olan bir aile tapu işlemleri için kamu kurum ve kuruluşlarının kapılarını tıklatırlar. Eğitimden sağlığa, güvenlikle elektrik, su, doğal gaz gibi hizmetlere, ulaşımdan haberleşmeye günlük hayat çeşitli hizmetler alınarak sürdürülür. Bunların çoğu ya doğrudan devlet tarafından ya da devletin gözetimi ve denetimi altında sunulan hizmetlerdir.

Bu hizmetler kimi zaman hiç sorunsuz, pürüzsüz gerçekleşir. Ancak bazen de ya bilmediğimiz bir şeyle karşılaştığımız ya da yapılan şeyin yanlış olduğu hissinde kapıldığımız zamanlar olur. *Dilekçe* ve daha geniş anlamıyla *bilgi edinme hakkı* çoğunlukla bu noktada devreye girer.

Dilekçe hakkı, sorulara cevap almak suretiyle *bilgi edinmeyi*, şikâyetle bulunmak suretiyle *denetlemeyi*, dilek ve öneride bulunmak suretiyle de *demokratik katılımı* sağlayan siyasal haklardandır.

Dilekçe hakkından daha geniş bir hak olan bilgi edinme hakkı ise devletin tüm kurum ve kuruluşlarından vatandaşların bilgi alabilme hakkını ifade eder. Vatandaşlar herhangi bir devlet kurumuna ve kuruluşuna, herhangi bir konuda bilgi almak için başvurabilirler. Bu hak 2003 yılında yürürlüğe giren *Bilgi Edinme Hakkı Kanunu* çerçevesinde tanımlanmıştır. Kanun, vatandaşların devletin işlemleri hakkında arzu ettiği veya merak ettiği konularda bilgi sahibi olmasını amaçlamaktadır. Bu amaç kamu hizmetlerinde şeffaflık ve demokratik yönetim ilkesinin gereğidir.

Devletin verdiği hizmetlerin yani kamu hizmetlerinin temeli, yurttaşlarının huzur, güvenlik ve mutluluk içinde yaşamasını sağlamaktır. Eğer bir vatandaş herhangi bir devlet kurumunun, herhangi bir işleminden rahatsızlık duyuyorsa bunu devlete bildirmeye ve işlemin düzeltilmesini istemeye hakkı vardır. Bunun yanında, herhangi bir devlet kurumundan yaptığı işlemin kapsamını, neden bu işlemi o şekilde gerçekleştirdiğini sormaya ve kapsamlı bilgi edinmeye de hakkı vardır. Bu hakkın temelinde iki prensip vardır: birincisi *ifade özgürlüğü*, ikincisi de *vatandaş merkezli kamu hizmeti* anlayışı.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'ndan...

Madde 74. –Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir. Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu, gecikmeksizin dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.

Kanuni Düzenleme

Türkiye’de dilekçe hakkı anayasal güvencenin yanında aşağıdaki hukuki metinlerle düzenlenmiş, ayrıntılandırılmış ve güvence altına alınmıştır:

- 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun
- 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu
- 24.01.2004 tarihli Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkının Kullanılmasına İlişkin Başbakanlık Genelgesi

Bilgi Edinme Hakkının Kullanımı

Bilgi edinme başvurusu *dilekçe* ile yapılır. Dolayısıyla bu hakkı kullanmak için bir devlet kurumuna başvurulduğunda, başvuru dilekçesi herhangi bir dilekçenin uyması gereken zorunlu koşullara uymalıdır. Bu başvuru elektronik posta yoluyla da yapılabilir. Bilgi edinme başvurusu yapılan dilekçenin sonucu, herhangi bir dilekçeye cevap verilmesi ile aynı koşullara tabidir.

Bir Dilekçe Hangi Konuda Yazılabilir?

Dilekçenin içeriği herhangi bir suç teşkil etmediği sürece konusuyla ilgili bir sınırlama getirilemez, her türlü içeriğe sahip olabilir. Örneğin şu sebeplerden biri ya da birkaçı için dilekçe kaleme alınabilir:

- Bir talepte bulunmak için
- Bilgi istemek için
- Bilgi vermek için
- şikâyet etmek için
- İhbarda bulunmak için

Dilekçe Hangi Kurumlara Yazılır?

En başta Türkiye Büyük Millet Meclisi olmak üzere tüm yetkili makamlara dilekçe verilebilir. Ancak dilekçe, konusuyla ilgili olmayan bir idari makama verilmişse bu makam tarafından yetkili idari makama gönderilir. Ayrıca, dilekçeyi yetkili ve ilgili makama gönderen kurum, dilekçe sahibine de bilgi vermekle yükümlüdür.

Dilekçe Verildiği Nasıl İspatlanır?

Bireylerin veya tüzel kişilerin başvuru dilekçelerini alan idari makamlar, dilekçelerin alındığı tarih, kayıt numarası ve konusunu gösteren alındı belgesi düzenler. Bu alındı belgesi, herhangi bir ücret talep edilmeden, başvuru sahibine verilir. Dilekçenin verildiğini daha sonra ispat etmek gerektiğinde bu belge kullanılabilir.

Dilekçede Bulunması Zorunlu Şartlar

Muhatap kurumun tam adı

Dilekçe hangi yetkili makamdan bir şey talep ediyorsa ona hitaben yazılmalıdır. Önce o kurumun tam adı, bulunduğu il veya ilçe başlık olarak yazılır.

Dilekçe konusu

Dilek veya şikâyet konusu dilekçenin bu kısmında yer alır. Muhatap kurumun adının yer aldığı başlık kısmından sonra dilek veya şikâyet konusu açık ve anlaşılır bir şekilde özetlenir. Bu özette muhatap kurumdan ne istendiği, talebin ne olduğu açıkça anlaşılmalıdır.

Beşiktaş Sinanpaşa Mahallesi Muhtarlığı'na
İstanbul

İkametgâhının bulunduğu Çatma Mescit Mah. Çatma Mescit Çeşme Sok. No: 10 D:3 Beyoğlu adresini değiştirmiş bulunmaktayım. Sinanpaşa Mahallesi İlhan Sok. Gül Apt. D: 7 Beşiktaş adresine ikametgâhımın naklini saygılarımla talep ederim.

16/01/2011
Oğuz Özkaya
İmza

Adres: Sinanpaşa Mahallesi İlhan Sok. Gül Apt. D: 7 Beşiktaş

Ekler
 1. Nüfus Cüzdanı Fotokopisi
 2. Kira Sözleşmesi
 3. Çatma Mescit Mahallesi Muhtarlığı Nakil Belgesi

Tarih

Dilekçeye muhakkak tarih atılmalıdır. Tarih, dilekçe konusunun özetlendiği metnin altına ve imzanın hemen üstüne atılır.

Dilekçe sahibinin adı, soyadı ve imzası

Dilekçelerde, dilekçe sahibinin adı, soyadı ve imzasının bulunması gerekir. Dilekçeyi yazan bir gerçek kişi olabileceği gibi şirket, vakıf ya da dernek şeklinde örgütlenmiş bir tüzel kişi de olabilir. Dilekçede gerçek kişi kendi adına, soyadına, imzasına yer vermelidir. Dilekçe sahibi tüzel kişi ise imzaya yetkili kişi, kurum unvanını belirterek dilekçeyi imzalar.

Adres

Dilekçelerde dilekçe sahibinin iş veya ikametgâh adresinin bulunması zorunludur. Dilekçede gerçek kişi kendi adresine yer vermelidir. Dilekçe sahibi tüzel kişi ise kurumun adresi yazılır.

Ekler

Dilekçe konusuna dair eklenecek belgeler varsa imzadan sonraki alanda "Ekler" başlığı açılarak listelenir ve dilekçenin arkasına eklenir.

Dilekçede bulunması gereken unsurlar, dilekçenin kabulü için zorunlu şekil şartlarıdır. Bunların dilekçede bulunmaması durumunda dilekçe işleme konulmayabilir.

Hangi Dilekçeler İncelenmez?

Herhangi bir devlet kurumuna dilekçe vererek şikâyetinizi ilettiğinizde, bu dilekçe ancak hukuki bir nedene dayanılarak kabul edilmeyebilir. Hiçbir devlet memurunun keyfi davranarak;

- dilekçenizi kabul etmemeye,
- işleme koymamaya,
- reddetmeye hakkı yoktur.

Eğer bir devlet memuru bu şekilde keyfi davranırsa *Türk Ceza Kanunu*'na göre suç işlemiş olur. Böyle bir durumda savcılığa şikayette bulunulabilir.

Belli bir konuyu ihtiva etmeyen, yargı mercilerinin görevine giren konularla ilgili olan ve dilekçe sahibinin adı, soyadı, imzası ve adresi bulunmayan dilekçeler incelemeye alınmazlar. Ancak bunlardan biri eksik olsa bile, başvuruyla ilgili inandırıcı mahiyette bilgi ve belgeler dilekçeye eklenmişse veya somut nitelikte bilgi, bulgu ya da olaylara dayanılıyorsa bu durum ihbar kabul edilir. İlgili makamlar eksiklerine rağmen dilekçeyi ihbar kabul ederek işlem yapmak zorundadır. Dolayısıyla herhangi bir gerekçeyle kimliğini gizleyen dilekçe sahibine, elinde doyurucu bilgiler varsa hoşgörü gösterilmekte ve şekil şartlarına muhakkak uyması beklenmemektedir.

Dilekçeme

Ne Zaman Cevap Alabilirim?

Yetkili makamlar dilekçe sahibine en geç 30 gün içinde gerekçeli olarak durumu bildiren bir cevap vermek zorundadırlar. Eğer sonuç bu süre içinde çıkmadıysa sonuç çıktıktan sonra da yine dilekçe sahibine ayrıca bildirilir.

Kamu kurumlarından herhangi bir bilgi istendiği durumlarda, başvuru üzerine istenilen bilgi ve belgeye erişim 15 iş günü içinde sağlanmalıdır.

Eğer bilgi edinme başvurusu birden fazla kurumun dâhil olmasını gerektiriyorsa bilgi ve belgeye erişim 30 iş günü içinde sağlanır. Ancak bu sürenin uzaması durumunda, gerekçe başvuru sahibine yazılı olarak 15 iş günü süresinin bitiminden önce bildirilir.

Dilekçeme Ne Cevap Verilecek?

- Dilekçedeki talep kabul edilebilir, şikâyet giderilir. Bu durumda sorun çözümlenmiş, dilekçe sahibi tatmin olmuştur.
- Dilekçedeki talep açıkça reddedilebilir. Reddin gerekçeli olarak dilekçe sahibine bildirilmesi gerekir. Bu durumda dilekçe sahibi ret işlemine karşı 60 gün içinde yargı yoluna gidebilir.
- Dilekçedeki talebe hiçbir şekilde cevap verilmemiş olabilir. Her ne kadar bu tür durumları önlenmek için gerekli tedbirler kanuni olarak alınmışsa da bu durum gerçekleşebilir. Cevap verme süresi geçtiği andan itibaren kendisine dilekçe ile başvurulmuş kamu kurumunun dilekçedeki talebi üstü kapalı biçimde reddettiği kabul edilir. Cevap süresi bittikten sonraki 60 gün içinde dilekçe sahibi yargı yoluna başvurabilir.

Bilgi Edinme Hakkının Kullanılmayacağı Durumlar

İstenen bilgi ve belgeler ülkenin ekonomik çıkarlarına, istihbarata, idari soruşturmaya ilişkinse veya devlet sırrı niteliğindeyse bilgi edinme hakkı kapsamı dışındadır. Ayrıca şunlar da *Bilgi Edinme Hakkı Kanunu* kapsamı dışındadır:

- Özel hayatın ve haberleşmenin gizliliğini ihlal eden bilgi ve belgeler
- Ticari sır niteliğindeki bilgi ve belgeler
- Fikir ve sanat eserleri kapsamındaki bilgi ve belgeler
- Kurum içi düzenlemeler
- Tavsiye ve mütalaa talepleri
- Kurum içi görüş, bilgi notu ve tavsiyeler

Bilgi edinme hakkının kapsamı dışında kalan hususlarla ilgili ayrıntılı bilgi 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 15-18. maddelerinden edinilebilir.

E T K İ N L İ K L E R

Biz de Yazalım

- Bir şikâyet dilekçesi
- Bir bilgi edinme dilekçesi
- Bir de bilgi veren bir dilekçe kaleme alın.

Kapsama Alanı

Aşağıda verilen durumlardan hangileri bilgi edinme hakkı kapsamı dışında değerlendirilir? İşaretleyin.

	Bilgi edinme hakkı kapsa- mındadır.	Bilgi edinme hakkı kapsa- mı dışındadır.
Ülkenin ekonomik çıkarlarına, istihbarata, idari soruşturmaya ilişkin bilgi ve belgeler		
Dilekçesine neden cevap verilmediğinin tahkiki talebi		
Devlet sırrı niteliğindeki bilgi ve belgeler		
Türkiyede ikamet eden yabancıların bilgi edinme talepleri		
Özel hayatın ve haberleşmenin gizliliğini ihlal eden bilgi ve belgeler		
Ticari sır niteliğindeki bilgi ve belgeler		
Türkiye Büyük Millet Meclisinden istenen bilgi ve belgeler		
Fikir ve sanat eserleri kapsamındaki bilgi ve belgeler		
Kurum içi düzenlemeler		
Tavsiye ve mütalaa talepleri		
Bir devlet kurumuna yaptığı işlemin kapsamını, neden bu işlemi o şekilde gerçekleştirdiğini soran dilekçeler		
Kurum içi görüş, bilgi notu ve tavsiyeler		

Dilekçede Ne Nedir?

Aşağıdaki dilekçeyi inceleyin. Şekilde gösterilen unsurların neler olduğunu açıklayın.

Beşiktaş Sinanpaşa Mahallesi Muhtarlığı'na
İstanbul

İkametgâhımın bulunduğu Çatma Mescit Mah. Çatma Mescit Çeşme Sok. No: 10 D:3 Beyoğlu adresini değiştirmiş bulunmaktayım. Sinanpaşa Mahallesi İlhan Sok. Gül Apt. D: 7 Beşiktaş adresine ikametgâhımın naklini saygılarımla talep ederim.

16/01/2011
Öğuz Özkaya
İmza

Adres: Sinanpaşa Mahallesi İlhan Sok. Gül Apt. D: 7 Beşiktaş

Ekler

1. Nüfus Cüzdanı Fotokopisi
2. Kira Sözleşmesi
3. Çatma Mescit Mahallesi Muhtarlığı Nakil Belgesi

HUKUK

ünite 7

Düşünce ve Kanaat Hürriyeti

Kişinin hiçbir engele maruz kalmadan bilgi edinmesi, edindiği bilgiler sonucu bir kanaate ulaşması, düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanmaması, düşüncelerini ve kanaatlerini serbestçe yayabilmesi bireysel ve toplumsal gelişimin önemli unsurlarıdır. Düşünce ve düşünceleri ifade etme özgürlüğü kapsamındaki bu hususlar demokrasinin temelini oluştur.

Bu bölümde;

- düşünce ve kanaat özgürlüğünün unsurları,
- insan hak ve hürriyetleri açısından önemi,
- düşünce ve kanaatleri ifade özgürlüğü,
- bu özgürlüğün sınırları

hakkında bilgi verilmektedir.

Düşünce ve Kanaat Hürriyeti

Karşılaştırmalar yapma, ayırma, bağlantılar kurma, bağlantıları kavrama ve benzeri yeterlilikler *düşünme*, bunların sonucunda ulaşılan şey ise *düşünce*dir. Bir düşünceye ulaşip kanaat sahibi olabilmek için farklı düşüncelere erişebilmek, bunlar arasında karşılaştırmalar, ayırma ya da bağlantılar kurabilmek gerekir. Dolayısıyla düşünce özgürlüğünden bahsedebilmek için öncelikle düşüncelere ulaşma özgürlüğü var olmalıdır.

Benim elimi sallama
özgürlüğüm karşımdakinin
burnunun başladığı yerde
biter.
Anonim

Düşünce özgürlüğünün bir başka boyutu da kişinin sahip olduğu düşünce ve kanaatlerinden dolayı kınanmaması ya da suçlanmamasıdır. Ayrıca düşünce özgürlüğü ulaşılan düşünce, inanç ve kanaatleri açıklamak ya da açıklamamak konusunda özgür olmayı da ifade eder.

Özetle düşünce özgürlüğü denildiğinde sadece belli düşünceleri kişinin kendi iç dünyasında benimsemesi ifade edilmiş olmaz. Aynı zamanda hiçbir baskıya muhatap olmayan bir vicdan ile düşüncelere ulaşma, ulaşılan düşünceleri açıklama ve ifade etme, ifade edi-

len düşünceler dolayısıyla suçlanmama özgürlükleri de düşünce ve kanaat özgürlüğünün parçalarıdır.

Düşünce ve kanaat özgürlüğü ve bunlara bağlı olarak ifade özgürlüğünden söz etmek aslında insanların temel haklarının dayandığı zeminden söz etmek anlamına gelir.

Neden Önemli?

Düşüncelerin, kanaatlerin, eğilimlerin özgürce açıklanamadığı bir ortamda, benzer düşünce ve kanaatlere sahip olanların bir araya gelmeleri mümkün olamaz. Bunun için siyasal parti, dernek, sendika gibi örgütlenmeler oluşamaz. Ayrıca farklı düşünce ve kanaatlerin yaygınlaştırılması için bir araç olan haberleşme ve basın yayın özgürlüklerinden de söz edilemez. Dolayısıyla düşünce ve ifade özgürlüğü diğer bazı özgürlükler (basın özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü vb.) için de gerekli ön koşuldur.

Düşünce, kanaat ve ifade özgürlüğü tüm diğer özgürlüklerin anası niteliğindedir. İnsanlık ona kavuşabilmek için çok uzun ve zorlu mücadeleler vermiştir. Özgür bir toplum farklı seslerin çıkabildiği, aykırı görüşlerin rahatsız edici, tahrik edici ya da uç olsalar bile özgürce açıklandığı bir yerdir. Toplumsal gelişme ve değişim ancak böyle bir çoğulculukla mümkün olur.

Düşünce dışarıya vurulmadıkça doğal bir koruma altındadır. Kişinin iç dünyasını ilgilendiren ve dışarı vurulmayan düşünce, hiçbir sistemde cezalandırılmamıştır ve bu mümkün de değildir. Bu sebeple düşünce özgürlüğü ile *düşünceyi açıklama* yani *ifade özgürlüğü* arasında ayırım yapılamaz.

Yaklaşık dört yüz yıl önce köleliğe karşı olmak, üç yüz yıl önce işkence yasağını savunmak, iki yüz yıl önce kadın haklarını savunmak ve yüz yıl önce siyahlarla beyazların aynı okullarda okuyabileceklerini söylemek rahatsızlık verici, kabul edilemez, aykırı ve tahrik edici bulunuyordu. Değişim ve insanlığın daha medeni bir noktaya gelmesi, ilk bakışta bu türden rahatsız edici düşünceler vesilesiyle gerçekleşebilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'ndan...

Madde 25. – Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

Bir kimsenin düşüncesini açıklayamaması köleliktir.

Euripides

Düşünceyi Açıklama ve İfade Özgürlüğü

Düşünme, her bireyin kendi içinde yaşadığı bir süreci ifade eder. Herkes *kafasının içinde* özgürce çeşitli düşüncelere, fikirlere ve yaklaşımlara sahip olabilir. Bunun kısıtlanması ya da engellenmesi veya emirle yasaklanması mümkün değildir. Dolayısıyla düşünce özgürlüğü, düşünme özgürlüğü anlamına gelmez; görüşlerimizi, eğilimlerimizi, fikirlerimizi ve yaklaşımlarımızı dış dünya ile paylaşma ya da paylaşmama hususunda özgür olmak anlamına gelir.

İfade özgürlüğü demokratik toplum düzeninin zorunlu ögesidir. Herkes bu özgürlüğe sahiptir; hem ifade eden hem de o ifadenin muhatapları... Örneğin yazı yazarak görüşlerini günlük bir gazetede yayımlayan gazeteci ile onun yazısını okuyan kişi; herhangi bir mitingde siyasal görüşlerini açıklayan bir politikacı ile onu dinleyen kişiler teker teker bu hakka sahiptirler.

İfade özgürlüğünün üç önemli unsuru vardır:

- Farklı kanaatlere, düşüncelere ve yaklaşımlara ulaşabilme özgürlüğü
- Farklı kanaatlere, düşüncelere ve yaklaşımlara sahip olduğu için kınanmama ve bu nedenle sahip olunan temel hakların zarar görmemesi özgürlüğü
- Kanaat, düşünce ve yaklaşımları açıklama, yaygınlaştırma ve ortaklaşa dile getirme özgürlüğü

Herkes görüşlerini çok farklı şekillerde açıklayabilir. Örneğin gazeteye yazı yazabilir, televizyona çıkıp bir konuşma yapabilir, kitap hazırlayabilir, İnternet'te yazabilir. Bunlar yerine toplantı düzenleyebilir, bir sendikaya üye olabilir ya da bir derneğin hazırladığı metne imza vererek bir konuda ortak olunan görüşün yaygınlaşmasını sağlayabilir. Dolayısıyla görüşlerin tek yolla ve aynı şekilde ifade edilmesi zorunlu değildir. Çok farklı yollar ve yöntemlerle görüşler ifade edilebilir, bu görüşlerin yayılması için farklı yol ve yöntemler kullanılabilir.

Düşünce, Kanaat ve İfade Özgürlüğünün Sınırlanması

Hiçbir hak ve özgürlük sınırsız değildir. İfade özgürlüğünün kullanılması da belli koşullarda sınırlandırılabilir. Sınırlandırma sadece üç durumda olabilir:

- Genel yararı koruma amacıyla (ulusal güvenlik, toprak bütünlüğü, kamu güvenliği, düzeni koruma, suçu önleme, genel sağlığı ya da genel ahlaki koruma)
- Başka kişilerin haklarını koruma amacıyla (başkalarının şöhret ya da haklarının korunması, gizli haberlerin açıklanmasının engellenmesi)
- Yargı organlarının otoritesinin ve tarafsızlığının sağlanması amacıyla

Üç grupta özetlenmiş amaçlar ifade özgürlüğünü sınırlandırma açısından meşru gerekçelerdir. Ancak bu sınırlamanın yapılabilmesi için hangi durumlarda ve nasıl olacağı kanun ile net bir şekilde belirlenmiş olmalıdır.

Düşünceye gem vurmak, zihne gem vurmak gibidir. Bu ise rüzgârı zapt etmekten de zordur.
Gandhi

Düşünce, Kanaat ve İfade Özgürlüğünün İhlali ve Başvurabileceğimiz Yerler

Düşünce, kanaat ve ifade özgürlüğünün ihlali, genellikle devlet organları tarafından gerçekleştirilir. Bu ihlal durumu çoğunlukla, düşüncesini, kanaatini ya da eğilimini açıklayan bir kişiye karşı savcının *Ceza Kanunu*'na dayanarak dava açması, kolluk kuvvetlerinin düşüncenin ifadesini engellemesi ve benzeri şekillerde ortaya çıkar. Hakkında böyle bir dava açılan kişi öncelikle davada bunun temel bir hakkın ihlali olduğunu belirterek kendini savunmalıdır. Dava aleyhine sonuçlanırsa en üst mahkemeye kadar iç hukuk sürecini takip etmelidir. Ayrıca eğer bu ihlal süreci maddi veya manevi olarak kişiye zarar verdiyse maddi

ve manevi tazminat davası açabilir. Türkiye'deki mahkemelerden çıkan kararın düşünce, kanaat ve ifade özgürlüğü hakkını ihlal ettiğini

düşünen kişi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) başvurabilir. Bunu yapmak için aşağıdaki şartların yerine gelmiş olması gerekir:

- İç hukuk yollarının tamamının tüketilmiş olması
- Başvuruya muhakkak başvuru sahibinin imza atmış olması
- Başvurunun iç hukuk yollarının tüketilmesinden itibaren 6 ay içinde yapılması
- Başvurunun AİHM tarafından daha önce incelenmemiş olması

Bunlar Özgürlüğü Kısıtlamaz!

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına göre aşağıdaki durumlar ifade özgürlüğünün kullanılması kapsamındadır. Bu sebeplerle ifade özgürlüğü kısıtlanamaz:

- Düşünceler sert bir üslupla açıklanabilir, saldırgan ifadeler kullanılabilir.
- Şiddet içermeyen hiçbir bilimsel çalışma engellenemez.
- Tarihî gerçekler taraflı olarak dile getirilebilir.
- Şiddet içermeyen direniş çağrısı yapılabilir.
- Düşüncelerinden dolayı kamu görevlisinin işine son verilemez, yükselmesi engellenemez.
- Hükûmet eleştirilebilir.
- Devletin mevcut düzeni sorgulanabilir.

E T K İ N L İ K L E R

Tartışalım

- 1 Eşit iki gruba ayrılarak Türkiye'nin son dönemlerde tartışılan güncel bir politik meselesini birbirine tamamen zıt iki fikri ve yaklaşımı savunarak tartışın.
- 2 Tartışma boyunca iki grubun, görüşlerini eşit süre içinde ifade etmelerini sağlayın.
- 3 Tartışma bitince de iki grubun üyeleri olarak bir araya gelin. Sizden çok farklı düşünen insanları dinlerken neler hissettiğinizi, bu deneyimin sizlere neler kattığını konuşun.

HUKUK.....

ünite 8

Basın Özgürlüğü

Herkes düşüncelerini dilediği gibi sözle veya yazıyla açıklamakta özgürdür. Söz ve yayın serbest olmazsa düşünce hürriyeti daraltılmış ya da kaldırılmış olur. Basın ne kadar serbest olursa düşünce özgürlüğü de o denli gelişir ve kökleşir.

Bu bölümde;

- basın ve yayın özgürlüğünün kapsamı,
- devletin, basının haber verme hürriyetini sağlayacak önlemler alma yükümlülüğü,
- basın ve yayın özgürlüğüne getirilen sınırlamalar ele alınmaktadır.

Basın Özgürlüğü

Basın özgürlüğü, düşünceyi açıklama özgürlüğünün uzantısı olan haklardandır. En kısa ifadesiyle *haber ve bilgi alışverişi özgürlüğü*dür. Basın özgürlüğü, hem gazeteler başta olmak üzere yazılı basın kuruluşlarını hem de televizyonlar ve radyolar başta olmak üzere görsel, işitsel ve dijital iletişim araçlarını kapsar. Bu araçlar vasıtasıyla bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma haklarını içerir.

Basın özgürlüğünün çok sayıda *tarafı* vardır. Yazar, yayımcı, basımcı, programcı haber verme hakkını; okuyucu, izleyici, dinleyici ise haber alma haklarını kullanırlar.

Basın özgürlüğü demokrasinin olmazsa olmaz kuralıdır. Bir ülkedeki basın özgürlüğünün sınırlarının genişliği, o ülkenin demokrasisinin gelişmişlik düzeyini gösterir.

Devletin Sorumlulukları

Devlet basın alanında tekelleşmeyi önleyerek basın özgürlüğünü korur. Bu bağlamda tekel kurmayı önleyici tedbirler almak, bağımsız ve küçük basın yayın organlarına fırsat sunmak devletin görevlerindendir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'ndan...

Madde 26. – Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

Madde 28. – Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz. Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır.

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici tedbirler almak da, bunların yayımını engellemek kaydıyla, devletin görevlerindendir.

Devlet medyanın her türden genel veya uzmanlaşmış yayın yapmasını destekleyerek medyanın her türünün çeşitliliğini korur. Böylelikle, çok yönlü, çeşitli ve çok boyutlu haberciliğin hayata geçirilmesine destek olur.

Devlet, gazetecilerin görevlerini yerine getirirken karşılaştıkları tehdit ve saldırılara karşı tam bir korumadan yararlanmalarını sağlar. Bu, özellikle fiziksel saldırı ve tehditlerle karşı karşıya kalan gazetecilerin korunması için geçerlidir. Bu yöndeki tüm tehditler dikkatli bir şekilde soruşturulur ve failler devletin yargı organları tarafından cezalandırılırlar.

Devletin bir diğer önemli görevi de halkın tüm ulusal ve yabancı medya organlarına ve bilgi kaynaklarına serbest bir şekilde erişme hakkını korumaktır.

Basın Özgürlüğünün Sınırları ve Sınırlanması

Basın özgürlüğü şu amaçlarla sınırlanabilir:

- Milli güvenliğin,
- kamu düzeninin ve güvenliğinin,
- Cumhuriyetin temel niteliklerinin,
- Devletin bütünlüğünün,
- genel sağığın,
- genel ahlakın,
- başkalarının şöhret veya haklarının,
- özel hayatın veya aile hayatının,
- kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması;
- suçların önlenmesi ve suçluların cezalandırılması,
- devlet sırrı olarak usûlünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması,
- yargının bağımsızlık ve tarafsızlığının sağılanması,
- savaş kışkırtıcılığının engellenmesi,
- her türlü ayrımcılık, düşmanlık veya kin ve nefret savunuculuğunun önlenmesi.

Bu çerçevede örneğın devletin şekli, Cumhuriyetin nitelikleri, devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti vb. hususların değıştirilmesini sağılamak yönünde yapılacak yayınlar yasaklanmıştır. Ayıca kişilerin şeref ve haysiyetini ihlâl edici veya kişilerle ilgili gerçeğe aykırı yayım yapılması hâlinde, bundan zarar gören kişinin düzeltme ve cevap (tekzip) yazısının yayımlanması zorunludur. Bu yayından zarar gören kişinin uğramış olduğı zararının tazmin edilmesi de gereklidir.

Gazetecilerin haber kaynaklarını korumaları basın özgürlüğünün temel taşlarından biridir. Ancak kamu yararının mutlak zorunluluk gerektirmesi hâlinde istisnai olarak gazeteciden haber kaynağını açıklaması istenebilir.

Basın özgürlüğünün sınırlanması, süreli yayınlarda yayının tedbir yoluyla dağıtımının önlenmesi ile olur. Dağıtımın önlenmesi ancak hâkim kararıyla mümkündür. Fakat gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle

dağıtım önlenabilir. Dağıtımı önleyen yetkili merci, bu kararını en geç 24 içinde yetkili hâkime bildirir. Yetkili hâkim bu kararı en geç 48 saat içinde onaylamazsa dağıtımı önleme kararı hükümsüz sayılır.

Günümüzde bir diğer önemli bilgi kaynağı da İnternet'tir. İnternet ortamında yapılan yayın;

- intihara yönlendirme,
 - çocukların cinsel istismarı,
 - uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma,
 - sağlık için tehlikeli madde temini,
 - müstehcenlik,
 - fuhuş,
 - kumar oynanması için yer ve imkân sağlama suçlarını oluşturuyorsa bu yayınlı ilgili olarak erişimi engelleme kararı verilir.
- Erişimin engellenmesi kararı

soruşturma evresinde hâkim, kovuşturma evresinde ise mahkeme tarafından verilir. Soruşturma evresinde, gecikmesinde sakınca olan hâllerde cumhuriyet savcısı da bu kararı verebilir. Ancak kararını 24 saat içinde hâkim onayına sunar. Karar, daha sonra gereği yapılmak üzere Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTİK) Başkanlığına gönderilir. Bu karar erişim sağlayıcısına bildirilerek gereğinin yapılması istenir ve yayım engellenmiş olur.

Söylediklerini onaylamıyorum. Fakat hayatım pahasına da olsa senin konuşma hakkını savunacağım.
Voltaire

Basın Özgürlüğünde Sorunlar

Çıkar amaçlı kullanma: Basın organı sahipleri, sahibi oldukları basın yayın kuruluşu aracılığıyla çok geniş kitlelere seslenebilme olanağı bulmaktadırlar. Bu da zaman zaman kendi şirketini veya yakın olduğu kişileri zarara uğratacak haberlerin yayımlanmasına izin vermemeyi ya da menfaat sağlayacak şekilde haberlerin çarpıtılmasını sağlamayı beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla kamuoyunun bilgi edinme hakkı ihlal edilmektedir.

Menfaat ilişkileri yönünde kullanma: Bazı basın yayın organları iktidarla ya da muhalefetle menfaat ilişkisi geliştirebilmektedirler. Bu ilişkinin bir sonucu olarak bazı haberler çarpıtılabilmekte, bazıları da yayımlanmayabilmektedir. Dolayısıyla haberler tarafsız bir şekilde değil, menfaatlere uygun bir tarzda yayımlanmakta, kamuoyunun doğru bilgilere ulaşma hakkı ihlal edilmektedir.

Baskılara maruz kalma: Siyasi iktidara, maddi güce, geniş taraftar kitlesine sahip birtakım kesimler zaman zaman medya kuruluşları üzerinde baskı oluşturabilmektedir. Bu da basın özgürlüğünün en temel prensiplerinden biri olan çeşitliliğin ihlal edilmesi sonucunu doğurmaktadır.

E T K İ N L İ K L E R

Boşlukları Doldur!

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri kutucuklardaki kelimelerden uygun olanlar ile doldurun.

tehdit

erişimi engelleme

tekzip

tekel

hâkim

haber kaynaklarını

- 1 kurmayı önleyici tedbirler almak, bağımsız ve küçük basın yayın organlarını desteklemek devletin görevlerindendir.
- 2 Devlet, gazetecilerin görevlerini yerine getirirken karşılaştığı ve saldırılara karşı tam bir korumadan yararlanmasını sağlar.
- 3 Kişilerin şeref ve haysiyetlerini ihlâl edici veya kişilerle ilgili gerçeğe aykırı yayım yapılması hâlinde, bundan zarar gören kişinin yazısının yayımlanması zorunludur.
- 4 Basın özgürlüğünün sınırlanması, süreli yayınlarda yayının tedbir yoluyla dağıtımının önlenmesi ile olur. Dağıtımın önlenmesi ancak kararıyla mümkündür.
- 5 İnternet ortamında yapılan yayın, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma suçunu oluşturuyorsa bu yayınlı ilgili olarak kararı verilir.
- 6 Gazetecilerin korumaları basın özgürlüğünün temel taşlarından biridir.

H U K U K

ünite 9

Din ve Vicdan Özgürlüğü

Din, bireylerin gerek birbirleriyle, gerek çevreleriyle ilişkilerini birtakım kural, ilke ve uygulamalarla düzenler. Birey bir dine mensup olmayı tercih etmekle davranışlarını ve yaşantısını gönüllü olarak bu dinin kurallarıyla çerçeveler. Bu çerçeve içinde mutlu ve sakin bir yaşam süren birey, bu çerçevenin dışına çıkmaya zorlandığında mutluluk ve huzurunu kaybeder. İnanç özgürlüğü olarak da ifade edilebilecek din ve vicdan özgürlüğü, farklı inançlara sahip olsalar da aynı toplumu paylaşan bireylerin tamamının rahat, huzur, sükûn ve mutluluğunu koruyan bir haktır.

Bu bölümde din ve vicdan özgürlüğünün;

- bireysel ve toplumsal yaşam içindeki önemi,
- kapsamı,
- sınırları ve
- korumak için alınmış önlemler ile
- din eğitim ve öğretimi hakkı

konuları ele alınmaktadır.

Din ve Vicdan Özgürlüğü

Neden Önemli?

İnsan dünyaya geldiği andan itibaren küçük ya da büyük çeşitli gruplar içinde bulunur. Aile, okul, iş yaşamı gibi ortamlarda her birey, hem katıldığı gruplara kendinden bir şeyler katar hem de oradan bir şeyleri kendi dünyasına alır. Çocukluktan itibaren başlayan bu etkileşim, bireyin birtakım düşünce ve inançlar oluşturmalarını ve bunlardan hareketle tutum ve davranışlar geliştirmesini sağlar. Dolayısıyla bireyin sürdürdüğü yaşam tarzı, yaşadığı etkileşimler sonucu edindiği düşüncelerinin ve inançlarının dışı vurumudur.

Din, bireylerin gerek birbirleriyle, gerek çevreleriyle ilişkilerini birtakım kural, ilke ve uygulamalarla düzenler. Birey bir dine mensup olmayı tercih etmekle davranışlarını ve yaşantısını gönüllü olarak bu dinin kurallarıyla çerçeveler. Bu çerçevenin dışına çıkmaya zorlanmak bireyin iç dünyasında telafi edilemez çatışma ve yıkımlara yol açabilir. Bu sebeple insanların dinî kanaat ve inançlarına saygı, insana saygının bir gereği ve tezahürüdür.

Neleri Kapsar?

Din ve vicdan hürriyeti *inanma* ve *inandığını dışı vurma* şeklinde özetlenebilecek iki yönlü bir özgürlüktür. Buna göre kişiler;

- bir dine veya inanca sahip olmak,
- bir din veya inanç sistemine inanmamak,
- inandığı din veya inanç sistemini değiştirmek,
- inandığı dinin gereklerini tek başına veya topluca, açıkça veya o dine has farklı bir biçimde yerine getirmek,
- dinî inanç veya kanaatlerini açıklamak, öğretmek, başkalarını bu inanca ikna etmeye çalışmak haklarına sahiptir.

Din Eğitim Öğretiminin Yeri

Din ve vicdan özgürlüğü hakkının doğal sonucu *inandığını dışa vurma* hak ve özgürlüğüdür. Bir düşünce, inanç ya da kanaat söz konusu olduğunda *dışa vurma*nın tabii şekilleri ise açıklamak, ikna etmeye çalışmak, anlatmak, yaymak ve öğretmektir. Nitekim birçok uluslararası hukuk metni dinin dışa vurulmasına dair özgürlüğü vurgularken bu tezahürlerin arasında ibadetle birlikte eğitim öğretimi de saymaktadır. Ülkemizde de din ve ahlak eğitim ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında olmak kaydıyla serbesttir. Din kültürü ve ahlak bilgisi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, reşit olmayan çocukların ise kanuni temsilcisinin talebine bağlı olarak Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından verilmektedir.

Sınırları Nedir?

Din veya inancını açıklama özgürlüğü, ancak kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlığın veya ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için kanunla sınırlanabilir.

İnanç özgürlüğü aynı toplumda yaşayan bireylerin tamamını koruyan bir haktır. Örneğin devletin ibadet yolu ile dinî inançların uygulanmasını sağlayacak koşulları

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'ndan...

Madde 24. – Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. ...ibadet, dinî âyin ve törenler serbesttir. Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerin- den dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Kimse dinî inançlarından dolayı kınanamaz.

Bir dinin mensuplarının tamamını, örneğin bütün Müslümanları ya da bütün Yahudileri olumsuz bir değerle suçlamak önyargılı bir bakışı temsil eder. Uluslararası hukuk böylesi açıklamaları nefret söylemi olarak görmekte ve suç kabul etmektedir.

oluşturma yükümlülüğü, aynı toplumu paylaşan tüm farklı inanç sahipleri için geçerli bir yükümlülüktür. Bir devletin, sınırları içinde farklı dinlere mensup insanlar beraberce yaşıyor olabilir. Böyle bir durumda devlet, tüm grupların dengeli biçimde din ve vicdan özgürlüğü hakkından yararlanabilmesi için düzenlemeler yapmakla yükümlüdür. Ayrıca bir dinî inancın mensuplarının kendi inanç ve kanaatlerini başkalarına dayatmasını engellemek de devletin sorumlulukları arasındadır.

Hukuksal Koruma Yolu

Din ve vicdan özgürlüğünü ihlal eden kişiler cezalandırılırlar. Bunun için herhangi bir hak ihlaline uğradığını düşünen kişi savcılığa suç duyurusunda bulunmalıdır. Kişinin bu özgürlüğünün ihlalden doğan maddi ve manevi kayıp mahkemelerce saptanıp kişiye iade edilir. İç hukuk yollarının hepsini tamamlamış her yurttaş, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuruda bulunabilir.

E T K İ N L İ K L E R

Neleri Kapsar?

Aşağıdaki metni okuyup her bir madde için gerçek hayattan örnekler verin.

Din ve vicdan hürriyeti *inanma* ve *inandığını dışa vurma* şeklinde özetlenebilecek iki yönlü bir özgürlüktür. Buna göre kişiler şu haklara sahiptir:

- 1 Bir dine veya inanca sahip olmak. Örneğin...
- 2 Bir din veya inanç sistemine inanmamak. Örneğin...
- 3 İnanıldığı din veya inanç sistemini değiştirmek. Örneğin...
- 4 İnanıldığı dinin gereklerini tek başına veya topluca, açıkça veya o dine has farklı bir biçimde yerine getirmek. Örneğin...
- 5 Dinî inanç veya kanaatlerini açıklamak, öğretmek, başkalarını bu inanca ikna etmeye çalışmak. Örneğin...

Tartışalım!

Ülkemizde din kültürü ve ahlak bilgisi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bu hususu din ve vicdan özgürlüğü açısından değerlendiren bir grup tartışması yapın.

DAHA FAZLA BİLGİ İÇİN...

Başka Ne Okuyabilirim, Hangi Eğitimlere Katılabilirim?

Bu kitaptan faydalandıysanız ve bu konuda daha fazla bilgiye ulaşmak istiyorsanız *Kaynakça* bölümündeki eserleri de inceleyebilirsiniz. Ayrıca AEP (Aile Eğitim Programı)'ın diğer kitaplarını da okuyabilirsiniz ve bu kitapların içeriklerinin daha kapsamlı bir şekilde ele alındığı AEP eğitimlerine katılabilirsiniz.

1. Hukuk Okuryazarlığı
2. Aile Hukuku

Hangi Kuruma Başvurabilirim, Kimlere Danışabilirim?

Aşağıda isimleri listelenen kurumlar bu kitabın konusuyla ilgili alanlarda faaliyet göstermektedir. Yardım almak istediğinizde bu kurumlarla bağlantıya geçip yetkililere danışabilirsiniz:

1. İl veya bölge barosu
2. Emniyet Müdürlükleri
3. Hukuk odaklı çalışan sivil toplum kuruluşları
4. İl ve ilçe insan hakları kurulları

Kitaplar ve AEP Hakkındaki Sorularınız İçin...

www.aile.gov.tr

Kaynakça

Bu ders kitabı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından geliştirilen Aile Eğitim Programı (AEP) çerçevesinde aile bireylerine yönelik eğitimlerde kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Bir “ders kitabı” oluşu sebebiyle okuma ve yararlanma kolaylığı göz önünde bulundurulmuş, öz ve sade bir ders kitabı oluşturulmasına çaba gösterilmiş, amaçtan uzaklaştırıcı niteliklerden uzak durulmaya çalışılmıştır. Hazırlayanların sundukları bilgi, görüş ve yaklaşımlar, gerek kendi yetiştirmeleri ve eğitimleri sürecinde yararlandıkları kişi ve eserlere, gerekse kitabın hazırlanmasında başvuru- rulan aşağıdaki kaynaklara dayanmaktadır. Bu sebeple hazırlayanlar bu kitaba dolaylı katkıları bulunan kişi ve kaynakların her birine teşekkür ederler.

- Aktan, C. C. (Ed.). (2000). *Özgürlük üzerine özlü sözler*. http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/ozlu-sozler/aktan-ozgurluk.pdf adresinden 10 Haziran 2010 tarihinde edinilmiştir.
- Atay, M. (2009). Okullarda eğitimin amacı, yöntemi ve içeriği. *Eğitim hakkı ve eğitimde haklar: Uluslararası insan hakları belgeleri ışığında ulusal mevzuatın değerlendirilmesi* içinde (ss. 101-148). İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.
- Aycın, H. (2008). *Asâ* (İkinci baskı). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Aycın, H. (2007). *Bocurgat* (Üçüncü baskı). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Aycın, H. (2008). *Kırk hadis kırk çizgi* (İkinci baskı). İstanbul: EDAM.
- Aycın, H. (2009). *Nun*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Aycın, H. (2009). *Zılal*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Bağlı, M., Çayır, K. ve Esen, Y. (Ed.). (2008). *Pusula: Gençlerle insan hakları eğitimi kılavuzu*. (Çev: B. Yeşiladalı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bıçak, V. (Ed.). (2002). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında ifade özgürlüğü*. Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları.
- Doğan, Y. H. (2010). *Özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlar*. www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/146.doc adresinden 7 Haziran 2010 tarihinde edinilmiştir.
- Doğru, O. (1998). *İnsan hakları uluslararası mevzuatı*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Döner, A. (2003). *İnsan haklarının uluslararası alanda korunması ve Avrupa sistemi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ekinci, O. (1992). *İnsan hakları ve çevre*. İstanbul: Anahar Kitaplar Yayınevi.
- Gül, İ. I. (2009). Eğitime erişim: Eğitimde ayrımcılık yasağı ve fırsat eşitliği. *Eğitim hakkı ve eğitimde haklar: Uluslararası insan hakları belgeleri ışığında ulusal mevzuatın değerlendirilmesi* içinde (ss. 17-99). İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.
- Günaydin, B. (2003, Aralık). *İnternet yayıncılığı ve hukuk*. İnet-tr 9. Türkiye'de İnternet Konferanslarında sunulan bildiri, İstanbul.
- Hatırnaz, G. (2009). *Özel hastanelerin hukuki sorumluluğu ve hasta hakları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- İlkiz, F. (2007). *Özel hayatın gizliliğinin ihlali*. <http://bianet.org/bianet/bianet/98197-ozel-hayatin-gizliliğinin-ihlali> adresinden 7 Haziran 2010 tarihinde edinilmiştir.
- İlkiz, F. ve Günaydin, B. (2006). Kişilik hakları: Medyada etik ve yargı kararları. *Küresel İletişim Dergisi*, 2, 1-15.
- İlkiz, F. (1999). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve ifade özgürlüğü. *İstanbul Barosu Dergisi*, 73 (4-5-6), 317 vd.
- Kaboglu, İ. Ö. (1999). *Özgürlükler hukuku: İnsan haklarının hukuksal yapısı*. İstanbul: Afa Yayıncılık.
- Kalabalık, H. (2009). *İnsan hakları hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Kıncal, R. Y. (2002). *Vatandaşlık bilgisi*. Ankara: Mikro Yayınları.
- Meram, N. (2002). Konut dokunulmazlığını bozma suçunda rıza sorunu. *Adalet Dergisi*, 93 (12).
- Meydan, H. (2009). *Demokratik vatandaşlık ve insan hakları bağlamında din öğretimi*. Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Özenç, B. (2006). *İnanç özgürlüğü: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve inanç özgürlüğü*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Özipek, B. B. (Ed.). (2003). *Teorik ve pratik boyutlarıyla ifade hürriyeti*. Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları.
- Parlar, S., Kırdök, M., Yazgan, A. T. ve diğerleri. (1998). *Çocuk hakları*. İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi.
- Sütlaş, M. (2000). *Hasta ve hasta yakını hakları*. İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi.
- Tezcan, D., Erdem, M. R. ve Sancaktar, O. (2004). *AİHS ışığında Türkiye'nin insan hakları sorunu* (2. baskı). Ankara: Seçkin Kitabevi.
- Timuroğlu, V. (2007). *İnsan hakları sözlüğü*. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2005). *Yazım kılavuzu*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Türk Dil Kurumu (2009). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Türmen, R. (2009). *Sonsöz. Eğitim hakkı ve eğitimde haklar: Uluslararası insan hakları belgeleri ışığında ulusal mevzuatın değerlendirilmesi* içinde (ss. 323-324). İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.
- Uygun, O. (1992). 1982 Anayasası'nda temel hak ve özgürlüklerin temel rejimi. İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları.
- Yılmaz, M. (Ed.). (2005). *Türkiye'de din ve vicdan hürriyeti: Çeşitlilik, çoğulculuk, barış*. Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu ve Avrupa Komisyonu Yayınları.
- . (1 Ağustos 1998). *Hasta Hakları Yönetmeliği. Resmi Gazete*, sayı: 23420.
- . (10 Kasım 1984). 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun. *Resmi Gazete*, sayı: 18571.
- . (19 Mart 1954). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. Resmi Gazete*, sayı: 8662.
- . (19 Şubat 1960). *Tıbbi Deontoloji Tüzüğü. Resmi Gazete*, sayı: 10436.
- . (1994). *TÜBA'nın düşünce özgürlüğü ile ilgili görüşü*. <http://www.tuba.gov.tr/duyuru.php?id=59> adresinden 15 Haziran 2010 tarihinde edinilmiştir.
- . (2010). *Özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlar*. www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/pp1.ppt adresinden 7 Haziran 2010 tarihinde edinilmiştir.
- . (2010). *Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği*. <http://www.trsb.org.tr/> adresinden 2 Haziran 2010 tarihinde edinilmiştir.
- . (24 Ekim 2003). 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu. *Resmi Gazete*, sayı: 25269.
- . (24 Ocak 2004). *Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkının Kullanılmasına İlişkin Başbakanlık Genelgesi. Resmi Gazete*, sayı: 25356.
- . (26 Nisan 2005). *Hasta Hakları Uygulama Yönergesi. Resmi Gazete*, sayı: 3077.
- . (3 Ocak 1976). *BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme*.
- . (9 Kasım 1982). 1982 Anayasası. *Resmi Gazete*, sayı: 17863.

Teşekkür ve İzinler

Bu ders kitabı ile içeriğindeki bilgiler, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü adına EDAM tarafından, titiz ve büyük bir çaba gösterilerek hazırlanmıştır ve belirli bir konunun veya konuların çok geniş kapsamlı bir şekilde ele alınmasından ziyade genel çerçevede bilgi vermek amacını taşımaktadır. Buna uygun şekilde, bu materyallerdeki bilgilerin amacı, profesyonel ve akademik bağlamda tavsiye veya hizmet sunmak değildir. Materyallerin ve içeriğindeki bilgilerin kullanılmasından sonucunda ortaya çıkabilecek her türlü risk okuyana ve kullanana aittir. Bu kullanımdan kaynaklanan her türlü zarara dair risk ve sorumluluk tamamen okuyan ve yararlanan tarafından üstlenilmektedir. Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve EDAM, söz konusu kullanımdan dolayı (ihmal-kârlık kaynaklı olanlar da dâhil olmak üzere) sözleşmeyle ilgili bir dava, kanunlar veya haksız fiilden doğan her türlü özel, dolaylı veya arızı zararlardan ve cezai tazminattan dolayı sorumlu tutulamaz.

Öneri ve eleştirileri için *Ahmet Mercan, Ali Soyer, Ayhan Küçük, Ayşe Dilek Ergüler, Betül Altınsoy Yanılmaz, Cesur Ceylan, Derya Yanık, Emine Ekenler, Ezgi Vural, Fahri Safa Küpçü, Fatma Benli, Halil Ekşi, Halil İbrahim Ayçiçek, Hamit Kardaş, Hatice Karaca, Julide Işıl Bağatur, Mehmet Akif Karakuş, Mehmet Bahar, Muhammet Emin Özkan, Murteza Bedir, Mustafa Ercan, Neriman G. Karatekin, Mustafa Otrar, Neşe Doğan Yüksel, Yakup Kemal Kalyoncu, Orhan Akınoğlu, Orhan Filiz, Şadi Çarsancaklı, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Hukuk Müşavirliği, Yusuf Alpaydın, Yasin Şamlı, Ayrımcılığa Karşı Kadın Hakları Derneği (AKDER), Adalet Sistemi Uzmanları Derneği, Hukukçular Derneği, MAZLUMDER İstanbul Şubesi* ne teşekkür ederiz. Eserin hazırlanması sırasında fotoğraf ve çizimlerinin kullanımına izin veren aşağıdaki kişi ve kurumlara teşekkür ederiz.

fotolia.com.tr: 8 Steve Lovegrove, 9 Shariff Che'Lah, 10 jokatoons, 12 Daniel Bujack, 13 Alexey Bannykh, 14 jokatoons, 15, 16 hakan Çorbacı, 17 Ogerepus, 20 Jelena Ivanovic, 26 Fantasista, 27 Gorilla, 28 silavsale, 29 Marc Dietrich, 30 Tomasz Trojanowski, 34 Anna Mironova, 36 Helder Almeida, 37 Jasmin Merdan, 38 Lorelyn Medina, 44 Apple, 44 Lorelyn Medina, 46 Jose Manuel Gelpi, 49 Vytautas Juskevicius, 52 pressmaster, 54 Lorelyn Medina, 55 artzone, 56 Leo Blanchette, 57 Leo Blanchette, 62 Vibe Images, 63 iQoncept, 65 Adrian Hillman, 66 Vladimir Wrangel, 70 IvicaNS, 71 .shock, 73 Marzanna Syncerz, 74 Michael Brown, 78 Jasmin Merdan

Halit Ömer Camcı: 48, 80

Hasan Aycın: 6, 18, 24, 32, 42, 50, 60, 68, 76

Bilgi için: ➤ www.aile.gov.tr

➤ www.aep.gov.tr

Özgür Sevgi Göröl

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakóltesinden mezuniyetinin (1998) ardından yüksek lisansını (2003) Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsünde “Erken Cumhuriyet Döneminde Çocuk Meselesi ve Çocuk Suçluluğı” başlıklı teziyle tamamladı. şu anda Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales (Paris)’de doktora çalışmasına devam etmektedir.

Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsünde araştırma görevlisi olarak başladığı akademik yaşamını İstanbul Teknik ve Yıldız Teknik Üniversitelerinde öğretim görevlisi olarak devam ettirdi. *Tarih Vakfı Yayınları*’nda editörlük, *Ayrıntı Yayınları* ve İletişim Yayınları’nda çevirmenlik görevlerinde bulundu. Hâlen YEGIN Legal Consultancy danışmanlık bürosunda avukat olarak çalışmaktadır.

Parayla Satılmaz.

T.C.
Aile ve
Sosyal Politikalar
Bakanlığı

ISBN: 978-605-4628-30-8

9 786054 628308